

סדר מצוה יומית מצות המלך

הנקרא סמ"ה - והוא סדר מצות היום
מיוסד ללמוד מצוה אחת בכל יום
מתקנה חד מבעלי התוספות
רבינו יצחק מקורביל בעל הסמ"ק ז"ל

סדר הלימוד לחודש
שבט תשפ"ה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר
הגה"ק בעל משנה הלכות
מאונגוואר זצוקללה"ה

תפלה קצרה לפני לימוד המצוות

מאת כ"ק מרן ארמו"ר הגדול זצוקלה"ה

רבוּן העוֹלָמִים מִלְךְ עֲלִיּוֹן אֲדוֹן הַכֹּל אֵב
תְּרַחֲמֵם וְהַסְלִיחוֹת מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְךָ ה'
אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּקִדָּה וְהַשְׁתַּחֲוִיָּה עַל
אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בָנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְהַבְדַּלְתָּנוּ מִן
הַתּוֹעִים וְקִרְבָּתְנוּ לְעַבְדְּךָ וְנָתַתָּ לָנוּ תוֹרַת
אֱמֶת חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְחַיֵּי עוֹלָם נִמְעָת
בְּתוֹכָנוּ וְשִׂמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ עֲלֵינוּ קְרָאתָ:

אָנָּה מִלְךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים פָּתַח לָבֵנוּ בְּתוֹרַתְךָ
וְאַחֲרֵי מִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוּף נִפְשֵׁנוּ וּמִבְּיַנְיָתְךָ
תְּבַיְנֵנוּ לְהַבִּין וְלְהַשְׁפִּיל לְשִׁמְעוּ לְלִמּוּד וּלְלִמּוּד
לְשִׁמּוּר וְלַעֲשׂוֹת וְלִקְוִים אֵת כָּל דְּבָרֵי תִלְמוּד
תוֹרַתְךָ וּמִצְוֹתֶיךָ בְּאַהֲבָה לְכוּן לְאַמְתָּה וְלְהַבִּין
עִמְקֵי סוּדוֹתֶיךָ, וְתִצְלָנוּ מִכָּל שְׁגִיאַה וְטָעוּת,
וְתִשֵּׁם בְּלָבֵנוּ אֶהְיֶה וְיִרְאָתְךָ כֹּל יְמֵי חַיֵּינוּ וְכוּף
אֵת יַצְרָנוּ לְהַשְׁתַּעֲבֵד לְךָ וְתַתְּנֵנוּ לְחֵן לְחֶסֶד
וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵנוּ, וְשִׁירָאוּ
מִעֲלוֹתֵינוּ וְלֹא חֶסְרוֹנוֹתֵינוּ, וְכֵן אֲנַחְנוּ מֵהֵם,
וְתִגְבִּיֵה קִרְנֵנוּ לְמַעַלָּה, וְתִצְלָנוּ מִכָּפַר כָּל אוֹיֵב,
וְכָל חַחוּשָׁבִים עֲלֵינוּ רָעָה מֵהֵרָה הַפֵּר עֲצָתָם
וְקַלְקַל מַחֲשַׁבְתָּם וְעִשָּׂה עִמָּנוּ לְטוֹבָה אוֹת:

וְהַרְנֵי כוֹלֵל עֲצָמוּ בְשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל בְּלִמּוּד
הַמִּצְוֹת וְהַלְכוּתֵיהֶם שְׁאֵנִי לִוְיָד הַיּוֹם
וּבְכָל יוֹם, וְלֵאמֹר כָּל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל הַקְדוֹשִׁים
וְלֵהַכִּלֵּל בָּהֶם בְּכֹל וּפְרָט, וְיִהְיֶה לְלִמּוּד זֶה עוֹלָה
לְפָנֶיךָ אֱבִינוּ מִלִּפְנֵי כָּאֵלֹהֵי קִימְתֵי כָּל מִצְוֹת הַמִּלְךְ
חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו וְגוּרֹתָיו וְנִשְׁלָמָה פְּרִים שְׁפִתֵינוּ,
וְזִכּוֹת מוֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע"ה עֲבַד נֶאֱמָן אֲשֶׁר עַל יָדוֹ
נָתַתָּ אֵלֶּה הַמִּצְוֹת יַעֲמֵד לָנוּ וְלְכָל יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה
אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ וְצִאֲצֵאֵי אֲבֹתֵינוּ וְצִאֲצֵאֵי עַמְּךָ
בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׂמִיךְ וְלוֹמְדֵי תוֹרַתְךָ
לְשִׁמּוּחַ, וְתִמְהַר וְתַחֲיֵשׁ לְגִאֲלָנוּ עַל יְדֵי מוֹשִׁיחַ
צְדִקְנוּ וְתִבְנֶה בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְשֵׁם נִעֲבָדְךָ בְּרָאָה
כִּימֵי עוֹלָם וּבְשָׁנִים קִדְמִנִיּוֹת:

(אהרן הללמוד יאמר גם ברוך אלהינו שבראנו לבדודו וכו').

בהוצאת מכון
"משנת הלכות גדולות"
להוצאת ספרי

כ"ק מרן ארמו"ר הגדול זצוקלה"ה
בנשיאות כ"ק טרנן הארמוריים שליט"א

©
כל הזכויות שמורות
קרית אונוואר, רמת
23451 ת.ד.
רושלים - 9123401
02-5869097

1578 53rd Street
Brooklyn, N.Y. 11219
U.S.A.
(718) 851-0806

הוצאה לאור:

02-52-00-00-00

דבר המערכת

ברוב חסדים ובשבח ובהודי' להשי"ת שזכינו ויצא לאור מהדורה חדשה ומאירת עינים לספר המצוות מהגה"ק רבינו בעל משנה הלכות מאונגוואר וצוקללה"ה, ה"ה ספר מצות המלך עם פירוש משנה הלכות.

והנה זכו אלפי מאחב"י ללמוד וללמד ולסיים (כמה פעמים) את תרי"ג מצוות ע"פ הסדר בספר מצות המלך, והעידו על עצמם לומדים רבים שכאשר השקיעו כמה דקות ביום ללמוד את ה'מצוה היומית', אותו היום היה נשגב מאד הן מבחינה רוחנית והן מבחינה גשמית.

ב"ה כבר יצא לאור קונטרס חודשי הזו מהמהדורה החדשה במשך כל מחזור ל"ח ללימוד המצוות, למען זיכוי הרבים להגדיל תורה ולהאדירה, כפי שהותקן והוסכם ע"י גדולי הרבנים והאדמו"רים מדור הקודם - בוני ורועי כלל ישראל אחרי החורבן, כמובא בהסכמת הספר.

ובס"ד עכשיו לרגל התחלת מחזור ל"ט ללימוד המצוות יש להשיג את הספר כולו 'מצות המלך' מהדורה חדשה בחניות הספרים או ע"י המכון.

בברכת התורה

מכון משנה הלכות

חודש שבט נתנדב ע"י

הרה"ח ר' חיים יעקב קאפל איזרעל הי"ו

לע"נ

הר"ר עמרם ב"ר חיים יעקב קאפל ז"ל - נלב"ע ט"ו טבת תשל"ה

מרת גיטל בת ר' מרדכי ע"ה - נלב"ע כ"ח אייר תשנ"א

הר"ר שלמה ברוך ב"ר יצחק הלוי ז"ל - נלב"ע כ"ד אייר תשנ"ח

מרת פיגא בת ר' צבי ע"ה - נלב"ע כ"א ניסן תשנ"ח

לשמוע שיעור יומי בסדר המצוות

קול אונגוואר:

718-255-9118, 2, 1

מפעל מצוה יומית

(347) 692-8777

לאזט א מעטעדיש אדער שיקט א טעקסט

MitzvaYomis@gmail.com

קריאת גדולי וצדיקי הדור זצוק"ל להצטרף ללימוד ה'מצוה היומית' התפרסם לקראת הופעת 'מצות המלך' - מהדורת תשכ"ג

רצוי עד כמה שאפשר שכל אחד מישראל ישתתף ללמוד את המצוה בציבור כפי שהודע בלוח "מצוה יומית" וגדולה מצוה דרבים. ובזכות לימוד וקיום המצוות נזכה לגאולה שלימה במהרה, בברכת כתיבה וחתימה טובה לכל ישראל.

יעקב יוסף טווערסקי
כ"ק אדמו"ר מסקווידא (זצוק"ל)

יעקב קמינצקי
ר"מ מתיבתא תורה ודעת (זצוק"ל)

יצחק הוטנר
ר"מ מתיבתא חיים בערלין (זצוק"ל)

לוי יצחק גרינוואלד
גאב"ד צעהלים (זצוק"ל)

משה פיינשטיין
ראש ישיבת תפארת ירושלים (זצוק"ל)

מרדכי שלמה פריעדמאן
כ"ק אדמו"ר מבויאן (זצוק"ל)

מרדכי שלום יוסף פריעדמאן
כ"ק אדמו"ר מסדיגורא (זצוק"ל)

שלמה הלברשטאם
כ"ק אדמו"ר מכאנוב (זצוק"ל)

שמואל בלאאמוה"ג מוהרש"ב
גאב"ד מאטרסדארף (זצוק"ל)

נודע כי כ"ק אדמו"ר מגור
ה'לב שמחה' זצוקל"ה
קבע שיעור לימוד יומי בספר 'מצות המלך'.

אברהם יפהן
ר"מ בית יוסף נאוואהרדק (זצוק"ל)

אברהם יהושע העשל
כ"ק אדמו"ר מוקאשיניץ (זצוק"ל)

אברהם קלמנוביץ
ראש ישיבת מיר (זצוק"ל)

אהרן קאטלר
ראש ישיבת בית מדרש גבוה לעקוואד (זצוק"ל)

אליעזר זוסיא פורטיגאל
כ"ק אדמו"ר מסקולען (זצוק"ל)

גדליה שאר
ר"מ במתיבתא תורה ודעת (זצוק"ל)

יוסף אליהו בר' אליעזר הענקין
מנהל עזרת תורה (זצוק"ל)

יוסף ברויער מפפד"מ
רב ור"מ דקהל עדת ישרון (זצוק"ל)

יוסף גרינוואלד
כ"ק אדמו"ר מפאפא (זצוק"ל)

מנחם מנדל שניאורסאהן
כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש (זצוק"ל)

מבוא הספר וקריאות הקודש במלואם נדפסו בסוף חלק ב'.

לוח מצוה יומית – חודש שבט

ערב שבת:	ט"ז שבט
מצוה עח.	אחרי רבים להטות
שבת קודש:	י"ז שבט
מצוה עט.	לא לרחם עני בדין
יום ראשון – משפטים:	י"ח שבט
מצוה פ.	מצות פרוק המשא
יום שני:	י"ט שבט
מצוה פא.	לא להטות משפט הרש
יום שלישי:	כ' שבט
מצוה פב.	דין באומד הדעת
יום רביעי:	כ"א שבט
מצוה פג.	שלא ליקח שוחד
יום חמישי:	כ"ב שבט
מצוה פד.	מצות שמיטת קרקעות
ערב שבת:	כ"ג שבט
מצוה פה.	מצות שביתה בשבת
שבת קודש:	כ"ד שבט
מצוה פו.	שלא להשבע בע"א
יום ראשון – תרומה:	כ"ה שבט
מצוה פז.	הדחת בני" לע"א
יום שני:	כ"ו שבט
מצוה פח.	מצות חגיגה ברגל
יום שלישי:	כ"ז שבט
מצוה פט.	הפסח על חמץ
יום רביעי:	כ"ח שבט
מצוה צ.	לא להלין אימוריו
יום חמישי:	כ"ט שבט
מצוה צא.	מצות ביכורים
ערב שבת:	ל' שבט
מצוה צב.	אכילת בשר וחלב

יום חמישי – בא:	א' שבט
מצוה סג.	הונאת הגר בדברים
ערב שבת:	ב' שבט
מצוה סד.	הונאת הגר בממון
שבת קודש:	ג' שבט
מצוה סה.	עינוי יתום ואלמנה
יום ראשון – בשלח:	ד' שבט
מצוה סו.	מצות הלואה לעני
יום שני:	ה' שבט
מצוה סז.	לא לתבוע חובו
יום שלישי:	ו' שבט
מצוה סח.	לא לשית יד בריבית
יום רביעי:	ז' שבט
מצוה סט.	שלא לקלל הדיין
יום חמישי:	ח' שבט
מצוה ע.	לאו דברכת השם
ערב שבת:	ט' שבט
מצוה עא.	שלא לקלל הנשיא
שבת קודש:	י' שבט
מצוה עב.	סדר חוק התבואה
יום ראשון – יתרו:	י"א שבט
מצוה עג.	שלא לאכול טריפה
יום שני:	י"ב שבט
מצוה עד.	טענת בע"ד בפני חברו
יום שלישי:	י"ג שבט
מצוה עה.	לא יעיד בעל עבירה
יום רביעי:	י"ד שבט
מצוה עו.	דין נטי' בדיני נפשות
יום חמישי:	ט"ו שבט
מצוה עז.	המלמד זכות וחובה

שָׁבְהֶן, וְאוֹתוֹ הַתְּעַרְבֶת עוֹלָה כָּל כֶּךְ שְׁמִבְטָל מִפְּעֻלָּתוֹ לְפִי שְׁעָה כַח הַמְזֹל
 הַמְּמַנֶּה עַל שְׁנֵי מִינִים, וְהַמְשֵׁל לְזוֹה הַמְּרַכֵּיב שְׁנֵי מִינִים יַחְדָּשׁוּ לְבָרָא מִן
 שְׁלִישִׁי, נִמְצָא שְׁבִטְלָה הִרְכָּבָה כַח שְׁנֵיהֶם, וְלִכֵּן חִיבָה הַתּוֹרָה מִיתָה עָלֶיהָ,
 וְרָמַז מִזֶּה לְכֻלָּי זְרַעִים, בְּהִמָּה וְשִׁעְטָנֹז (עֵינֵי חִינוּךְ). וּפְרוּשׁ 'מִכְחִישִׁים' מְלִשׁוֹן
 כְּחוּשֵׁי וְדָלוּת, כְּמוֹ 'בְּחֵשׁ מַעֲשֵׂה זֵית'², אַחַר שְׁמֹנַע פְּעֻלָּתוֹ הַטְּבָעֵי מִמְּנוֹ
 נִשְׁאָר בְּחֵשׁ וְדָל בְּלֹא חֵיוֹת (מַעֲמֵי מִצְוֹת (לר"מ הַבְּבִלִי) לֹא תַעֲשֶׂה לָּג).

סנהדרין סז: רמב"ם הל' סנהדרין פי"ד, ספר המצוות לא תעשה ש"י, סמ"ג לאוין קצ"ח,
 יראים פ"ב, טור יורה דעה סי' קע"ט.

מִצְוַת סָג

אוֹנָאֵת גֵּר (לֹא תַעֲשֶׂה ל"ג)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לְהוֹנֹת אֶת הַגֵּר אֶפְלוּ
 בְּדַבְרִים, שְׁנֹאֵמַר (שְׁמוֹת כב, כ) 'וְגֵר לֹא תוֹנֶה'.

משנה הלכות

סופרים. 'קיבל עליו כל התורה חוץ מדבר
 אחד אין מקבלין אותו, רבי יוסי בר' יהודה
 אומר אפילו דקדוק אחד מדברי סופרים'.¹
 ומשקיבל עליו ונעשה ישראל מיד הוא בלאו
 זה. ובספרא (קדושים פרק ח) אמרו 'שלא
 תאמר אמש היה עובד עבודה זרה ועכשיו
 נכנס תחת כנפי השכינה'.

כפילות הלאוין. והוכפל לאו זה להלן
 (ויקרא יט, לג)². והעובר והונה את
 הגר עובר בב' לאוין והלוחצו עובר בג' לאוין,
 משום 'לא תונה', ומשום 'ולא תלחצנו',
 ומשום לאו הנכלל עם כל ישראל³. ואין לוקין

המיתיהו עובר בעשה, חוץ ממכשף שאם
 עבר ולא המיתיהו עוברים גם כן על לאו זה
 ד'לא תחיה'⁴. ואין לוקין על לאו זה דאין בו
 מעשה⁷.

שאר פרטים. מעשה כישוף ומעשה שדים
 שני דברים הם כמו שאמרו רז"ל
 (סנהדרין סז): 'בלטיהם' מעשה שדים,
 'בלהטיהם' זו מעשה כישוף. ונוהג בזמן
 שדנין דיני נפשות.

סג) גדר גר. סתם גר האמור בתורה הוא
 אחד מן האומות שנתגייר ונכנס
 בדתינו וקיבל עליו כל התורה עם דקדוקי

א. ע"ע מצודת דוד שם. ב. חבוקק ג, יז. ג. רמב"ם שם ה"ג. ד. חינוך. סג) א. בכורות ל: ב. 'לא תנו
 אותו'. ג. רמב"ם הל' מכירה פי"ד הט"ו-יז. ועיין חו"מ סי' רכ"ח ס"ב.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׁעֵנִין הָאוֹנָאָה קְרוּבָה אֶצְלוּ מִבְּיַשְׂרָאֵל, כִּי יִשְׂרָאֵל
 יֵשׁ לוֹ גּוֹאֲלִים שְׁתּוֹבְעִים עֲלֵבּוֹנוֹ וְזֶה אֵין לוֹ, לְכֵן הִזְהַרְנוּ הַבּוֹרָא
 בְּלֹאִין נּוֹסְפוֹת אַף שְׁאֵנוּ מְזַהְרִים בְּזֶה בְּיִשְׂרָאֵל, וְזֶה כִּיּוֹן שְׁנַכְנַם בְּדַת
 יִשְׂרָאֵל הָרִי הוּא בְּיִשְׂרָאֵל, וְנוֹסֵף בּוֹ לֹא (חִינוּךְ). וְעוֹד אָמְרוּ בּוֹ טַעַם אַחֵר
 שֵׁישׁ חֲשֵׁשׁ שְׁלֹא יַחֲזוֹר לְסוּרוֹ מִחֲמַת עֲלֵבּוֹנוֹ, וְאַנְחָנוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם סָבְלָנוּ
 שְׁגָרְמָנוּ לוֹ לְחֹזֵר לְסוּרוֹ (טַעְמֵי מִצְוֹת (לר"מ הבבלי) לא תעשה לה). גֵּר נִקְרָא 'גֵּר צֶדֶק'
 לְפִי שְׁנַכְנַם תַּחַת כַּנְּפֵי הַשְּׂכִינָה הַנִּקְרָאת 'צֶדֶק', וְכָל הַלּוֹחֵץ אוֹתוֹ וּמְקַנְיָמוֹ
 אֶפְלוּ בְּדַבְרֵים כְּאֵלוֹ נוֹגֵעַ בְּכַבֵּת עֵינוֹ, שֶׁהַמָּדָה הַזֹּאת נִקְרָאת 'בֵּית עֵין'
 (מצורת דוד (רדב"ז) סוף מצוה תצד).

ב"מ עא. עב. רמב"ם הל' מצוה פ"ד, ספר המצוות לא תעשה ר"ז, סמ"ג לאוין קצ"ג, סמ"ק
 סי' פ"ח וסי' ר"ם, חושן משפט סי' רכ"ח.

מצוה סד

שְׁלֹא לְהוֹנוֹת הַגֵּר בְּמָמוֹן (לא תעשה ל"ד)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעַם קְדִישׁוֹ שְׁלֹא לְהוֹנוֹת הַגֵּר בְּמָמוֹן כְּלוֹמַר אִם
 יִהְיֶה לָנוּ מִשָּׂא וּמִתֵּן עִמוֹ, שְׁנֵאמַר (שְׁמוֹת כב, כ) 'וְלֹא תִלְחָצְנוּ, וְדַרְשׁוּ
 בְּמַכִּילָתָא (משפטים מס' נזיקין יח) "וְלֹא תִלְחָצְנוּ בְּמָמוֹן'.

משנה הלכות

להשבון^ד. וזה גונב דעת עליון כי שם תלוי
 עונשו, וזה גונב ממון שענשו למטה מהדעת.
 ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

סד) האיסורים. אסור להונות או ללחוץ
 הגר^ה, ואמרו בגמרא (ב"מ
 נט:)'הלוחצו עובר בג' לאוין, משום לא

על לאוין אלו משום דאונאה אין בו מעשה,
 ואונאת ממון ניתן לתשלומין^ה.

גניבת דעת. ואסור לגנוב דעת, ואפילו דעתו
 של גוי^ה. וגניבת דעת הבריות חמור
 מאוד, ולכן החמירו בו ז"ל^ה יותר מגניבת
 ממון שזה ניתן להשבון וזה לא ניתן

ד. עיין גם בחינוך. ה. חינוך. רמב"ם שם פ"ב ה"א. ו. רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ב, והל' מכירה פ"ח ה"א.
 ז. תוספתא ב"ק פ"ז ה"ג. מסכת כלה פ"י. ת. ע"פ רמב"ם הל' מכירה פ"ד ה"ח, לענין אונאת דברים.
 סד) א. רמב"ם הל' מכירה פ"ד ה"ו.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁפַתְכֶתִי בַּמִּצְוָה הַקּוֹדֶמֶת. גַּם כִּדֵּי לָכֶף אֶת יִצְרָנו
 לְכַל נַעֲשֶׂה לְכָל אֲשֶׁר נִמְצָא פֶחַ בְּיַדֵּנוּ לַעֲשׂוֹת לוֹ רָעָה, וְכִיּוֹן
 שָׁזָה הָאִישׁ בְּיַנְיָנוּ בְּלִי עֹזֵר וְסוֹמֵךְ, וַיֵּשׁ פֶּחַ בְּיַד כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִמֶּנּוּ
 לַעֲשׂוֹת לוֹ רָעָה, הִזְהִירְתָנוּ הַתּוֹרָה לְכָל נַעֲבֹר עָלָיו אֶת הַדֶּרֶךְ כְּלָל אֶפְלוּ
 בְּדַבְרִים, וְכָל שָׁבֵן בְּמַעֲשֵׂהָ, וּמִתּוֹךְ גְּדָרִים אֵלּוּ נִקְנָה נַפְשׁ יִקְרָה וּמִסְלַתֶת
 מַעֲטֵרֶת הַמְדוּת הָרְאוּיֹת לְקַבְּלַת הַטּוֹב, וַיִּשְׁלַם בָּנוּ חֲפִץ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ
 שְׁחַפֵּץ לְהַטִּיב לָנוּ (חינוך מצוה סג). עוֹד טַעַם יֵשׁ שְׂלֵא יֵאמְרוּ שְׂמַצָּאוּ אוֹנָאָה
 בְּחִלּוֹף הַדָּת, וְגַם מִחֲמַת שְׂאֲמָרוּ (קידושין ע:): 'קְשִׁים גְּרִים לְיִשְׂרָאֵל, וְאִין
 הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה אֵלָא עַל מִשְׁפָּחוֹת מִיְחִסּוֹת שְׂבִי'יִשְׂרָאֵל' (שם) וְעַל יְדֵי זֶה
 יִרְחַקוּם, אֲמָרָה הַתּוֹרָה חֲבִיבִין גְּרִים לְפָנַי יוֹצֵר כֹּל, וְלָכֵן 'לֹא תוֹנֶה וְלֹא
 תִלְחָצְנוּ' (מעמי מצות לר"מ הבבלי) לא תעשה לה).

מראי מקומות עיין במצוה הקודמת.

משנה הלכות

דיני אונאה ומקח טעות. קנה באחד מדרכי הקנין, כל דבר לפי קנינו, אין אחד מהם יכול לחזור בו, ואם לקח ממנו יותר משויו פחות משתות הוי מחילה. יותר משתות בטל מקח, שתות מכוון קנה ומחזיר אונאה¹. נמצא בו מום מבטל המקח וכל אחד יכול לחזור בו².

שאר פרטים. והוא ענף מ'לא תגנוב', ו'לא תגזול', ומצות 'מאזני צדק', דמה שיקח ממונו בגניבה, או דרך מקח וממכר באונאה³. וכתב הרדב"ז במצודת דוד (מצוה תק"מ) 'שלא להטות משפט גר יתום שאם היה גר

תלחצנו', 'וגר לא תלחץ' (שמות כג, ט), ו'לא תהיה לו כנושה' (שם כב, כד), וצריך שילך עמו לפנים משורת הדין, כדרב דימי שאמר (ב"מ עה:): 'מנין לנושה בחבירו שאסור לעבור לפניו, תלמוד לומר 'לא תהיה לו כנושה' (יראים). ובגמרא (ב"מ נט:): מבואר ד'בל"ו מקומות ואמרו לה במ"ו מקומות הזהירה התורה על הגר'. ובספר החינוך (מצוה ס"ג) הוא טעות סופר מה שכתב כ"ד מקומות⁴. אם הגר התחיל להתקוטט עם ישראל וישראל השיב לו נראה דאינו עובר⁵, ועיין חינוך במצוה של"ח. ובחושן משפט⁶ אינו מצווה באונאת דברים אלא ליראי השם.

ב. ע"ע מדרש רות רבה א, יח. ג. מנחת חינוך. ד. מנחת חינוך מצוה ס"ג. ה. סי' רכ"ח ס"א ברמ"א. ו. רמב"ם שם פ"ב ה"א-ד. חו"מ סי' רכ"ז ס"ב-ד. ז. רמב"ם שם פט"ו ה"ג. ח. ב"מ סא.

מצוה סה

אַלְמָנָה וַיְתוֹם לֹא תַעֲנוּן (לא תעשה ל"ה)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְעֲנוֹת אֶלְמָנָה וַיְתוֹם, שְׁנֵאמַר (שמות כב, כא) 'כָּל אֶלְמָנָה וַיְתוֹם לֹא תַעֲנוּן, וְאֶחָד הַמְעַנֶּה בְּדַבּוּר אוֹ בְּמַעֲשֵׂה בְכָלל הָאֲזַהְרָה, וְהַרְמִיז "ז"ל מָנָה אֶלְמָנָה וַיְתוֹם לְשָׁנֵי לְאוּיָן.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שִׁפְתֵּיכֶם בְּסִמּוּךְ בְּעֵינֵי הַגֵּר, לְפִי שֶׁהֵם תִּשִּׁי כַח, וְהַבְּרִיּוֹת מְקַלֵּין בָּהֶם לְהַרְע וּלְהַצִּיר אוֹתָם, שְׂאִין לָהֶם מִי שִׁימְעֵן טַעֲנָתָם כְּמוֹ שֶׁהִיא עוֹשֶׂה אִישׁ הָאֶלְמָנָה וְאֶבְיָהֶם שֶׁל יְתוּמִים אִם הִיא קָיָם (חינוך), אֲבָל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא שֶׁתַּף הַשְּׁלִישִׁי בְּאָדָם, וְהוּא אֶבְיָהֶם

משנה הלכות

לעצמו כשאר הגדולים^א. ואלמנה לעולם או עד שתנשא לאחר^ב.

תקנות דרבנן לטובתם של יתומים.

ותיקנו ז"ל^ג במשא ומתן עם בני אדם יהא ידם על העליונה כמו בהקדש ועוד יותר, והכל לתקנתם. הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה^ד. לא גזרו בהם ריבית דרבנן, ועיין ב"רורה דעה" באיזה ריבית דרבנן. ולוויין מיתומים אחרים בריבית דרבנן^ה. גר שנתגייר ובניו קטנים עמו נסתפק במנחת חינוך אי שייך בהו דין יתום, כיון שסוף סוף יש להם אב ואינם תשושי כח. וגר יתום בכלל לאו זה, עיין לעיל (מצוה ס"ד) בשם הרדב"ז. דעת רש"י (שמות כב, כא) דלאו זה קאי על כל ישראל, ולא הזכיר

והוא יתום עובר בג' לאוין, ובמנחת חינוך (מצוה ס"ה) מסתפק בזה אי עובר בגר יתום לאו בפני עצמו, ולא ראה דברי הרדב"ז ז"ל. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

סה) גדרי יתום ואלמנה. בכלל המצוה,

שהוא יתום בין מן האב בין מן האם, ואין צריך לומר מתרווייהו, ויתום ואלמנה בין עניים בין עשירים בכלל, ואפילו אלמנה ויתומים של מלך, ואינו נענש עליהם יותר מבשאר אדם אלא אם כן צעקו לה' שנאמר (שמות כב, כב) 'צעוק יצעק שמוע אשמע'. ומותר לענות אותם לטובתם ליישרם בדרך טובה, ואף על פי כן ינהגם ברחמים יותר משאר כל אדם^ו. ויש לו דין יתום עד שיהא גדול כל כך שיודע לעשות עסקיו

א. מצוות סג-סד. ב. נדה לא. סה) ג. רמב"ם הל' דעות פ"ו ה"י. ד. חינוך ורמב"ם שם. ה. כן משמע מהדרשה שהביא החינוך ושאר ראשונים (ושנמצא במכילתא דרשב"י) 'אשה קובלת לבעלה'. ו. גיטין נב. רמב"ם הל' מכירה פ"ט ה"ג. חו"מ סי' קצ"ט ס"ד. ז. רמב"ם הל' מלוה פ"ז ה"א-ב. חו"מ סי' ק"ח ס"ה. ח. סי' ק"ס ס"ח. ט. פתחי תשובה שם ס"ק י"ח.

שֶׁל יְתוּמִים וְאַלְמָנוֹת, וְאֲבֵיהֶם זֶה קִיָּם, וְלִפִּי שֶׁהוּא לָקַח אֲבֵיהֶם מֵהֶם אַף כִּי בַחֲמָאוֹ, לְכֵן בְּרִית כְּרוּתָה לָהֶם שֶׁהֵם צוֹעְקִים עַל מַעֲנֵיהֶם וְנִעְנִין (עֵינַי מַעֲמֵי מִצְוֹת (לר"מ הכבלי) לא תעשה לו). גַּם דְּמַעַתָּם מִצְוִיָּה וְשַׁעֲרֵי דְמַעוֹת לֹא נִגְעְלוּ (רכינו בחיי שמות כב, כ). גַּם כִּי הִזְהִירָה הַתּוֹרָה לְקִנּוֹת בְּנַפְשֵׁנוּ מִדַּת הַחֶסֶד וְרַחֲמִים, וְנִהְיָה יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַעֲשֵׂינוּ וְנַחֲסוּם וְנַחְמַל עֲלֵיהֶם, וְנִרְאָה זְכוּתָם בְּכָל דְּבַר יוֹתֵר מִשֶּׁהֵינּוּ עוֹשִׂים אִם הִיָּה הָאֵב קִיָּם (חינוך).

מכילתא משפטים מס' נזיקין יח, רמב"ם הל' דעות פ"ו, ספר המצוות לא תעשה רנ"ו, סמ"ג לאוין ה', סמ"ק סי' פ"ו-פז, יראים מצוה נ"ד, חושן משפט סי' צ"ז, טור יורה דעה סי' ק"ס.

מצוה סו

לְהַלּוֹת לְעַנִּי בְּשַׁעַת דְּחַקוֹ (מצות עשה ל"א)

צְנוּת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַלּוֹת לְעַנִּי וְיִשְׂרָאֵל כְּפִי מַה שֶּׁצְּרִיךְ לוֹ אִם תִּשְׁיֵן יְדוֹ, שְׁנַאֲמַר (שמות כב, כד) 'אִם כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי, וְכֹא הַקְּבָלָה לְחַז"ל בְּמַכִּילְתָּא (משפטים מס' נזיקין יח) דְּהֵאֵי 'אֵם' חוֹבָה הוּא.

מִשְׁרֵי הַמִּצְוָה. שְׁנַצְטוּנוּ לְהַלּוֹת לְעַנִּי בְּשַׁעַת דְּחַקוֹ וְאַפְלָתוֹ עַד שֶׁלֹּא בָּא לְאוֹתָהּ בּוֹשָׁה לְחֹזֵר וְלִשְׂאֵל עַל הַפְתָּחִים, וְאִם יִהְיֶה לוֹ מַעֲט סַעֲד שֶׁל הַלְוָאָה בְּמָה לְהַרְוִיחַ אוֹלֵי לֹא יִצְטָרֵךְ לְשִׂאֵלָה לְעוֹלָם, וּכְשִׁירַחֲמֵנוּ

משנה הלכות

הצדקה אל העני השואל, שזה כבר נצרך לשאול, וזה עדיין לא הגיע למידה זו.^א

קדימה. ומצוה זו שייכה גם בעשיר, והוא בכלל גמילת חסדים, וזה סדר דין קדימה, קרוב קודם לכל אדם, ישראל קודם לנכרי, עני קודם לעשיר, עניי עירו קודמים לעניי עיר אחרת.^ב ובמנחת חינוך כאן תמה למה השמיט הרמב"ם דין קדימה בהלואה,

אלמנה ויתום אלא שהם תשושי כח. ועיין ביראים (ס' נד) דלאו זה איכא נמי בישראל, אלא שהכתוב הוצרך להזהיר עליהם בשני לאוין, והאחרונים פלפלו בזה, עיין בסמ"ג וברית משה. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ואין לוקין על לאו זה.

סו) גדולת המצוה. מצות עשה להלוות לעני, וגדולה מצוה זו מן

י. עיין ב"מ נט. סו) א. רמב"ם הל' מלוה פ"א ה"א. חו"מ סי' צ"ז ס"א. ג. חו"מ שם.

האל בְּרוּחַ יְשַׁלֵּם לְנוֹשְׁיוֹ וַיְחַיֶּה בְּנוֹתָר (חינוך). וְעַל דֶּרֶךְ הַרְמֹז 'אִם כֶּסֶף תִּלְוֶה וְגו' אֶת הָעֲנִי עִמָּךְ', כְּלוֹמַר שְׂאֵם יֵשׁ לָךְ כֶּסֶף לְהַלְוֹת תִּדְעַ שְׂמוֹתָר הַכֶּסֶף הוּא שֵׁל 'הָעֲנִי עִמָּךְ' (אור החיים שמות שם), וְרִצָּה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹתֵנוּ בְּנִתְיִנַת צְדָקָה (חינוך)¹. וְעוֹד אָמְרוּ 'אִם כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי, כְּלוֹמַר שְׂאֵתָה 'עַמִּי' בְּפִתְחָה, וְאִם לֹא אִז 'הָעֲנִי עִמָּךְ', הָעֲנִיּוֹת יָבֹא עֲלֶיךָ, וְיִגְלַגֵּל הוּא שְׂחֹזֵר בְּעוֹלָם² (שפתי כהן (צפת) שמות שם)³.

כתובות סז: ב"מ עא. רמב"ם הל' מלוה פ"א, ספר המצוות מצות עשה קצ"ו, סמ"ג עשין צ"ג, סמ"ק רמ"ט, יראים מ"ז, חושן משפט סי' צ"ז, יורה דעה סי' רמ"ח.

משנה הלכות

מדחיקו מיום ליום, נקרא רשע שנאמר (תהלים לז, כא) 'לוה רשע ולא ישלם צדיק חונן ונותן'. המלוה בסתם אין רשאי לתובעו פחות משלשים יום⁴. המלוה מעותיו שלא בעדים עובר על לאו ד'לפני עיוור לא תתן מכשול' (ויקרא יט, יד), וגורם קללה לעצמו, וצריך עיון שלא גזהרין בזה. כתב בספר חסידים (סי' שכג) 'יותר טוב להתחבר עם עם הארץ שהוא ותרן בממונו, מלהתחבר עם תלמיד חכם שעצרן וקפדן'. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

ואינה קושיא, דהרמב"ם בהלכות מתנות עניים (פ"י) כלל מצוה זו דהלואה לעני ודגמילות חסדים בכלל צדקה. וזה לשונו 'ח' מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו, מעלה הגדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל המך ונותן לו המתנה או הלואה, או עושה עמו שותפות' וכו'. עברייך באחת מכל מצות התורה במזיד ולא עשה תשובה אינו חייב להלותו⁵.

פרטי דיני הלואה. לוח שהיה לו לפרוע ולא פרע, ואפילו בדעתו לפרוע רק

ג. ע"ע טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה כז. ד. ראה שבת קנא: ה. ע"ע טעמי מצות שם. ובעיר מקלט (לידא) מצוה סז. ו. הביאו הטור יו"ד סי' רמ"ט, ועיין מה שכתבתי מזה בספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קנ"ד. ז. יו"ד סי' רנ"א ס"א. ח. חו"מ סי' ע"ג ס"א. סמ"ג עשין צ"ג. ט. חו"מ סי' ע"ג ס"א. סמ"ג עשין צ"ג. י. ב"מ עה: רמב"ם שם פ"ב ה"ז. חו"מ סי' ע' ס"א.

מצוה סז

לא תהיה לו פְּנִשָּׁה (לא תעשה לו)

הַזְהִיר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְתַבַּע מִן הַלֵּוֹה חֹבּוּ בְּשִׂוְדַע שְׂאִין לוֹ לְשֵׁלֶם, שְׁנֶאֱמַר (שמות כב, כד) 'לֹא תִהְיֶה לוֹ פְּנִשָּׁה', וְנִכְלַל בְּאַזְהָרָה זוֹ שְׁלֹא לְהִלוּזֹת בְּרַבִּית לְיִשְׂרָאֵל.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. שְׁלֹא יִצְטַעַר הַלֵּוֹה וְיִצְטַרֵּךְ לְפָיִם הַמְלִוָה בְּדְבָרִים, וְהָיָה רַבִּית, שְׂהָרֵי אֶפְלוּ הַמְקַדִּים שְׁלֹם וְאִינוּ רְגִיל לְתֵת לוֹ שְׁלֹם הָיָה בְּכֻלָּל רַבִּית, וְאָמַר 'פְּנִשָּׁה' דּוּמִיָּא ד'אֵלִיו הוּא 'נִשָּׂא' אֶת נַפְשׁוֹ", שְׂכִינָן שְׂוִידַע שְׂאִין לוֹ מְמוֹן וְדַחְקוֹ, אֶתָּה מוֹצִיא אֶת נַשְׁמָתוֹ וְנוֹטֵל אֶת נַפְשׁוֹ (טעמי מצות (לר"מ הכללי) לא תעשה לו). וְרָצָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁנִקְנָה לָנוּ מִדַּת הַחֶסֶד וְחִנּוּנָה וְחֻמְלָה, וּכְשִׂיְהִי הַמְדוּת הָאֵלוֹ קְבוּעוֹת לָנוּ אִזְ נִהְיֶה

משנה הלבות

ולשלם מכין אותו עד שתצא נפשו, אם יש לו מעות.^א ואסור לו לכבש ממון חבירו ולומר לו לך ושוב ומחר אתן לך ויש איתו.^ב ואסור ללוה לקחת הלוואה ולהוציאה שלא לצורך עד שלא יהיה לו לשלם, ואם עשה כן נקרא רשע.^ג

פרטים בגביית חוב. אין בעל חוב גובה מכסות אשתו ובניו של חול, ולא מבגדים שצבען לשמן, אף על פי שלא לבשו עדיין, ומכלי שבת גובה,^ד ואין צריך לומר תכשיטי כסף וזהב.^ה ועיין בשולחן ערוך חושן משפט (סי' צ"ז) מדינים אלו. יתומים חייבים

(סז) פרטי איסור זה. התובע מן הלוה חובו יודע שאין לו עובר בלאו.^א ואין לוקין עליו משום דאין בו מעשה. ואסור לעבור לפניו שיראהו כדי שלא יכלימנו אף שאינו מבקשהו, ואם עבר לפניו אינו עובר בלאו.^ב אם אינו יודע אם יש לו או אין לו נראה דאינו עובר אם תבעו, דאין אדם יודע מטמונות בני אדם ואולי כבר יש לו.^ג טען הלוה מטלטלין אלו אינו שלו, יביא ראיה לדבריו, או יגבה מהם חובו בעל כרחו.^ד

חובת הלוה לפרוע. ומצוה על הלוה לפרוע חובו. האומר שאינו רוצה לקיים מצוה

(סז) א. דברים כד, טו. ב. רמב"ם הל' מלוה פ"א ה"ב. חו"מ סי' צ"ז ס"ב. ג. רמב"ם שם ה"ג. ועיין בלחם משנה חו"מ שם. ד. מנחת חינוך. ה. רמב"ם שם ה"ד. ו. הגהות מיימוני שם אות א, מהסמ"ג עשין צ"ג. ז. רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם ס"ג. ח. רמב"ם שם. חו"מ שם ס"ד. ט. רמב"ם שם ה"ה. חו"מ שם סכ"ה-כו. י. סמ"ג.

ראויים לקבלת הטובה, וישלם חפץ השם להיטיב לנו בעולם הזה
ובעולם הבא (חינוך).

כ"מ עה: רמב"ם הל' מלוה פי"א, ספר המצוות לא תעשה רל"ד, סמ"ג לאוין קפ"ה, חושן
משפט סי' צ"ו.

מצוה סח

לא תשימון עליו נשך (לא תעשה לו"ז)

הזהיר הקדוש ברוך הוא לעם קדשו שלא להתעסק למלוה ברבית, בין
הלווה והמלוה, כלומר שלא נעשה להם ערב או עד ולא נכתב
ביניהם שטר שהזכר בו רבית, שנאמר (שמות כב, כד) 'לא תשימון עליו נשך'.

משרשי המצוה. פי האל ברוך הוא חפץ ביישוב עמו אשר בחר לבל
יבלעו איש את רעהו מבלי שירגיש, ולאחר זמן ימצא את ביתו
ריקן מפל טוב, פי בן דרכו של הרבית והוא לא ידע, ומפני בן נקרא 'נשך'
(חינוך). וכל הנוקקים בדיון עסק ביש כלם נתפשין ב'לא תשימון עליו נשך'

משנה הלכות

'לפני עיוור לא תתן מכשול' (ויקרא יט, יד) א.
ולדעת קצת מרבתינו² עובר נמי על לאו הבא
מכלל עשה ד'לנכרי תשיך' (דברים כג, כא),
מכלל דלאחיך לא תשיך. ואם היה גר עובר גם
משום 'לא תלחצנו' (שמות כב, כ), ואם היו
אלמנה ויתום עובר נמי משום 'לא תענון' (שם,
כא), דאין לך עינוי גדול מזה³. הלוא עובר
בשתיים משום 'לא תשיך לאחיך' (דברים כג,
כ), ומשום 'לפני עיוור' והסמ"ק כתב דהלוא
עובר בג' לאוין ועשה 'לא תשיך לאחיך' (שם),
'ולאחיך לא תשיך' (שם, כא), ולפני עיוור,

לשלם חוב אביהם מדרבנן⁴. ועיין מה
שכתבתי במשנה הלכות כתובות (סי' רכ"ב).
ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

סח) החיובים הקשורים בריבית. המלוה
לישראל מעות בריבית עובר
בששה לאוין, ואלו הן משום 'לא תהיה לו
כנושה' (שמות שם), 'את כספך לא תתן לו
בנשך' (ויקרא כה, לז), 'ובמרבית לא תתן
אכלך' (שם), 'אל תקח מאתו נשך ותרבית'
(שם, לו), 'לא תשימון עליו נשך' (שמות שם),

יא. רמב"ם שם פי"א ה"ח. חו"מ סי' ק"ז ס"א. **סח** א. רמב"ם הל' מלוה פ"ד ה"ב. ב. מגיד משנה שם.
ג. מנחת חינוך מצוה ס"ד. ד. עיין רמב"ם שם ה"א. ה. רמב"ם שם ה"ב.

(טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה מ), וּבְהִמְנַעַע מִן הַמַּעֲשֵׂה הַזֶּה עָרֵב וְסוֹפֵר
וְעֵדִים, יִמְנְעוּ בְּנֵי אָדָם מִמֶּנּוּ (חינוך). וְהַעוֹבְרִים כָּלָם כּוֹפְרִים בְּיַצִּיאַת
מִצְרַיִם וּבְתַחֲתֵית הַמַּתִּים וּבֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וּכְמֵאֲמַר רַבִּי יוֹסִי (ב"מ עא.) 'וְהֵם
מְבִיאִים עֵדִים וְלִבְלָר וְקוֹלְמוֹס וְדִין וְכוּתְבִין וְחוֹתְמִין פְּלוּנֵי זֶה כִּפָּר בְּאֵלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל'.

ב"מ ס: עא. עה: רמב"ם הל' מלוה פ"ד, ספר המצוות לא תעשה רל"ז, סמ"ג לאוין קצ"ג, סמ"ק
סי' ר"ם, יראים רע"ב, יורה דעה סי' ק"ם.

משנה הלכות

שאר פרטי דינים. היתה ריבית קצוצה מוציאין אותו מן המלוה ומחזירין ללוה³. מת המלוה אין מוציאין מיד הבנים⁷. ריבית דרבנן דעת הרא"ש (ב"מ ס"ח) דאין הלוה עובר, ועיין חוות דעת ביורה דעה (סי' ק"ס ס"ק א'), ולדעת הרא"ש הוא הדין להעדים אינן עוברים בריבית דרבנן, אבל יש חולקין על דברי הרא"ש. גר תושב מותר ליקח ממנו ריבית¹⁰. ואין לוקין על לאו זה כיון שניתן להשבון¹¹ והסמ"ג ועוד פוסקים סבירא להו דלוקין, עיין במשנה למלך¹². ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

ועשה ד'לנכרי תשיר' (שם) עיין שם. ערב ועדים עוברים משום 'לא תשימו' וכן הסופר, ואם לא היה רוצה להלוות בלי עדים עוברים נמי על 'לפני עיוור'¹³. וכל מיני סרסור או מסייע או שהורה עובר משום 'לפני עיוור', ומיירי שבלי הסרסור לא היו מתפשרים¹⁴.

שטר שכתוב בו ריבית. עוברים בו משעת הכתיבה. מלוה על פה נחלקו הפוסקים אי עוברים הערב והעדים¹⁵, עיין כנסת הגדולה בחושן משפט (סי' ע"ב). אם נכתב הריבית מפורש בשטר דעת המרדכי כיון דלא יבוא לידי גוביינא (דבית דין לא יגבו שטר זה) אינו עובר, ודעת פוסקים¹⁶ דעובר משעת כתיבה.

1. ראה ספרא פר' בהר פרשתא ה. 2. עיין טעמי מצות שם. וראה שם בלא תעשה שלז. 3. רמב"ם שם. ש"ך חו"מ סי' ק"ס ס"ק א. 4. מנחת חינוך. 5. עיין מנחת חינוך. 6. פתחי תשובה סי' ק"ס ס"ק ב. 7. מנחת חינוך. ועיין חו"מ סי' ל"ד ס"י, וסי' נ"ב ס"א, ובנושאי כליו שם. 8. רמב"ם הל' מלוה פ"ד ה"ג. יו"ד סי' קס"א ס"ה. 9. רמב"ם שם ה"ד. יו"ד שם ס"ו. 10. רמב"ם שם פ"ה ה"א. עיין ט"ז סי' קנ"ט סק"א. 11. חינוך. וכן כתב רמב"ם שם פ"ד ה"ג לענין מלוה ולוה. 12. שם פ"ד ה"ו.

מצוה סז

שְׁלֵא לְקַלֵּל הַדֵּינִים (לא תעשה ל"ח)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְקַלֵּל הַדֵּינִים, שֶׁנֶּאמַר (שמות כב, כז) 'אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל, וְכֹא תִקְבֹּלָה לְדֵינֵימָּה, כְּמוֹ 'אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים' (שמות כב, ח). וּבְכִלְלֵי הַלְּאֹ אֲזַהֶרֶה לְמַכְרֵךְ הַשֵּׁם.

מְשַׁרְשֵׁי הַמְצוּהָ. כִּי הַדֵּינִים מְעַמִּידִין הָעוֹלָם וְהַיְשׁוּב בְּדַכְתִּיב (משלי כט, ה) 'מִלֶּךְ בְּמִשְׁפַּט יַעֲמִיד אָרֶץ, וְאִם יִנְתֵּן רְשׁוֹת לְכָל אֶחָד לְבִזּוֹת וּלְקַלֵּל הַשׁוֹפְטִים יִהְיֶה יְסוּד הַדָּת וְהַמִּשְׁפָּט לְאָרֶץ יִפֹּל, כִּי יִהְיוּ דְבָרָיו נְבִזִים וְאִישׁ אֶת רַעְהוֹ חַיִּים פֹּלְעוֹ, וּלְפִי שְׁעַל הָרַב הַדֵּין שְׁנֵאוֹי עַל הָעַם, דְּמוֹכִיחַ לְהוֹ בְּמִלֵּי דְשִׁמְיָא, לְכֵן הַזְהִיר עַל קַלְלָתוֹ נּוֹסֵף עַל הַלְּאֹ דְמִקְלָל כָּל יִשְׂרָאֵל (עיין מצודת דוד (רדב"ז) מצוה תקנו. אלה המצות (חאגיז) מצוה עא). גַּם לְהַסִּיר מֵעַל הַדֵּינִים

משנה הלכות

הפטורים. קילל בלא שם אינו לוקה, אבל אסור הוא^א. אמר אל יהי ברוך, אפילו אמר לה^ב, פטור דלא אמרינן מכלל לאו אתה שומע הן^ג. ולא זה אינו אלא בדיינים סמוכין^ד. המקלל מת פטור. והוא הדין היוצא ליהרג^ה. דייין שהוא מקבל שוחד מצוה לקללו^ו. המקלל רשע פטור^ז. דייין סמוך ונפסל, כגון שנסמא עינו או שכח תלמודו, אינו בכלל 'לא תקלל'^ח. חזר בו תוך כדי דיבור אינו לוקה, דתוך כדי דיבור כדיבור דמי חוץ ממגדף^ט. ובאסיפת חכמים הקשה דהאיך

ט) הגדרת הקללה והחייבים. המקלל דייין בכל לשון, בעדים והתראה באחד משמות השי"ת כגון י"ה, או שדי, אלהים, אדנ"י, או בכינוי כגון רחום, חנון, או קנא, או בלשון הנקרא בלשונות עמים, לוקה משום ב' לאוין, משום מקלל ישראל, ודייין^א. ואם הוא נשיא לוקה ג', ואם היה אביו לוקה ד', ועשה ד'את ה' אלקיך תירא' (דברים ו, יג) שהרי הוציא שם שמים לבטלה ח"ו^ב. ולהראב"ד^ג אינו לוקה רק בקילל בשם המיוחד. ובחידושי הארכתו בזה.

טז) א. סנהדרין סו. ובמכילתא משפטים מס' נויקין יט. **ב.** סנהדרין נו. סו. **ג.** ע"פ אבות פ"ג מ"ב. **ד.** רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ו ה"א-ב וה"ד. חו"מ סי' כ"ז ס"א. **ה.** רמב"ם שם. **ו.** שם ה"ג. **ז.** חינוך (ועיין מנחת חינוך). חו"מ שם ס"ב. **ח.** רמב"ם שם ה"ד. חו"מ שם. **ט.** מנחת חינוך אות ה. ואורים ותומים חו"מ סי' כ"ז ס"ק ב. **י.** רמב"ם שם ה"ב, ובהל' ממרים פ"ה ה"ב (לענין הדיוט). ועיין מנחת חינוך. **יא.** עיין שאלתות פ"ר בלק סי' קל"ד. **יב.** מנחת חינוך. **יג.** מנחת חינוך. **יד.** מנחת חינוך.

יִרְאֵת הַנְּדוּן וְקָלְלָתוֹ, כְּדֵי שְׂיִוְצִיאוּ הַדִּין לְאַמְתּוֹ (חינוך). וְהוֹצִיאוּ בְּלִשׁוֹן
 'אֱלֹהִים', כִּי 'כָּל הַדֵּן דִּין אֲמַת לְאַמְתּוֹ גַּעֲשֶׂה שְׂתַּף לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא'^{טו},
 וְ'אֱלֹהִים נִצַּב בְּעֵדַת אֱלֹהִים'^{טז}, וְאִין כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ לְקַלֵּל שְׂתַּפּוּ (טעמי מצות (לר"מ
 הבללי) לא תעשה לט).

שבועות לה: לו. סנהדרין נו. סו. רמב"ם הל' עכו"ם פ"ב והל' סנהדרין פכ"ו, ספר המצוות
 לא תעשה שט"ו, סמ"ג לאוין ט"ז ור"ט, חושן משפט סי' כ"ז וסי' תכ"ה, יראים פ"א, סמ"ק
 סי' קכ"ה.

מצוה ע

כְּרֵבַת הַשֵּׁם (לא תעשה ל"ט)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְהוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם הַמִּיחָד כְּגוֹן יְכָה יוֹסִי
 אֶת יוֹסִי, אוּ כְּכַנּוּי, שְׁנַאֲמַר (שמות כב, כז) 'אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל', וְכֹתִיב
 (ויקרא כד, טז) 'וְנִקַּב שֵׁם ה' מוֹת יוֹמָת'.

משנה הלבות

דלוקה, והדיינים סומכין עליו אחד אחד
 ידיהם על ראשו ואומרים לו אתה גרמת
 לעצמך ולא אחר. ואין בכל הרוגי בית דין מי
 שסומכין עליו אלא מגדף בלבד^ד. לאחר
 שנסקל תולין אותו על עץ^ה.

על איזה שמות חייב. וד' שמות הקדושים
 הם, שם הויה ברוך הוא וברוך שמו
 ככתיבתו, והוא נקרא שם המיוחד. שם אדני^י
 כקריאתו, יש אומרים דגם זה שם המיוחד,
 ויש אומרים שהוא בכלל כינוי. שם אלהים
 נקרא לפעמים שם המיוחד ולפעמים כינוי.
 רחום וחנון, קנא, וכיוצא בהם, והם נקראים

לוקין עליו, דהא הוי התראת ספק דילמא
 יחזור תוך כדי דיבור, ולעניות דעתי קושיא
 לא קחזינא, דהחוזר תוך כדי דיבור הוי כאילו
 לא קילל כלל, אבל לא חזר בו כיון שקיבל
 ההתראה ואמר אף על פי כן הוה כמו שלוקין
 על נדרים ושבועות ונזירות אף על גב
 דאיתנייהו בשאלה, ובחידושי הארכתי בס"ד.
 ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ובנקבות
 ובדיינין סמוכין.

ע) חיובו. המברך השם בשם המיוחד בעדים
 ובהתראה מיתתו בסקילה^ז, במזיד
 ובלא התראה חייב כרת^ח, ויש אומרים^י

טו. שבת י. טז. תהלים פב, א. ע) א. רמב"ם הל' עכו"ם פ"ב ה"ו. ב. עיין רמב"ם הל' שגגות פ"א
 ה"ב. ג. מנחת חינוך. ד. רמב"ם הל' עכו"ם פ"ב ה"י. ה. שם הל' סנהדרין פט"ו ה"ו, והל' עכו"ם
 פ"ב ה"ו.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. לְפִי שֶׁהַהוֹנָה שֵׁם שָׁמַיִם בְּנִקְבוּ בְּזֵדוֹן לְבוֹ הוֹצִיא אֶת
 עֲצָמוֹ מִכָּל הַנִּבְרָאִים שֶׁכֻּלָּם מֵהַלְלִים וּמִשִּׁבְחִים וּמִפְאָרִים אֶת
 שֵׁם קָדְשׁוֹ, וְאִפְלוּ הַצּוֹמֵחַ דִּכְתִּיב (תהלים צו, יב) 'אֲזִ יִרְנְנוּ כָּל עֲצֵי הַיַּעַר',
 וְאִפְלוּ הַדּוֹמֵם כְּמוֹ שִׁפְתוֹב (ישעיה כד, טז) 'מִכְנַף הָאָרֶץ זְמַרְתָּ שְׁמֵעֲנִי, וְהוּא
 עָשָׂה הַהַפּוֹךְ זֶה (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה כו. אלה המצוות (חאגיז) מצוה סט). וּבְדַבּוֹר
 הָרַע הַזֶּה מִתְרוֹקֵן מִכָּל טוֹבָה, וְכָל הוֹד נִפְשׁוֹ נִהְפֵּךְ לְמִשְׁחִית וְהוּא נִחְשָׁב
 כְּבַהֲמוֹת, כִּי בְּאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁהַבְּדִילוֹ הַשֵּׁם לְטוֹבָה וְבוֹ נַעֲשֶׂה אָדָם, שֶׁהוּא
 הַדַּבּוֹר שָׁבוּ נִבְדָּל מִמִּין הַבְּהֵמוֹת, מִבְּדִיל הוּא אֶת עֲצָמוֹ לְדַעַת וּמוֹצִיא
 עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי מִכָּל גֶּדֶר הַדַּעַת, וְנַעֲשֶׂה כְּשֶׁרָץ נִמְאָם וְנִאֶלַח וְעוֹד לְמַטָּה
 מִמֶּנּוּ, וְגוֹרֵם לְמַנְיַעַת הַטוֹבָה לָנוּ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרַךְ שְׁמוֹ, שֶׁהוּא כִּנְגֵד חֲפָצוֹ
 בְּרוּךְ הוּא (חינוך). גַּם כִּי בְּכָל הָעֵבְרוֹת עַל כָּל פָּנִים יֵשׁ לוֹ יֵצֵר הָרַע מִסְטִינּוֹ
 וּמִטָּהוֹ לְרָעָה בְּהִרְאוֹת לוֹ אֵיזֶה הֵנָּא גּוֹפְנִית, אֲבָל בְּעֵבְרָה זֹאת אֵין בָּהּ לֹא
 הֵנָּא וְלֹא תוֹעֵלֶת וְלֹא שׁוֹם תְּכַלִּית גּוֹפְנֵי אוֹ רוֹחֲנֵי, רַק כְּמוֹ שִׁפְתוֹב

משנה הלכות

נגמר הדין מוציאין כל אדם לחוץ ולא נשאר
 רק הבית דין והעדים, וגדול שבעדים אומר
 מה ששמע בפירוש השם המיוחד, והדיינים
 עומדים על רגליהם וקורעין ולא מאחין, ושאר
 העדים אומרים אף אנו כמוהו שמענו^ט. שוים
 העדים בדינם לענין הזמה ושאר דינים אף אלו
 שלא העידו בפירוש, וכל מה שחייב בדין חייב
 גם כאן, אלא דשונה אותו העד שהעיד
 בפירוש, שאין יכול לחזור בו תוך כדי דבור^ט.

שאר פרטים. מגדף בכתב דינו כשבועה
 בכתב^{טו}. נוהג בכל מקום ובכל זמן

תמיד כינויים^א. בירך בכינויין הרי הוא בלא
 תעשה ויש אומרים^ב בכרת, ונחלקו הפוסקים
 אי לוקין עליו^ב.

פרטי דיני הברכה. בירך וחזר בו תוך כדי
 דיבור נסקל^ט. בשוגג אינו חייב
 חטאת^א. מגדף השם בשם עבודה זרה קנאין
 פוגעין בו, ואם הביאוהו לבית דין אינו
 נסקל^א. השומע ברכת השם מישראל חייב
 לקרוע, מן עכו"ם פטור^ב.

דיני העדות. עדים שבאו לבית דין להעיד
 מעידין בכינוי, כלומר יכה יוסי את יוסי,

ו. רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ו ה"ה. ז. תוס' סנהדרין נו. ד"ה ועל. ח. עיין מנחת חינוך. ט. רמב"ם הל'
 עכו"ם שם ה"ט. י. שם הל' שגגות פ"א ה"ב. יא. רמב"ם הל' עכו"ם שם הי"ג. יב. שם הי"ד. יג. שם הי"ב.
 יד. מנחת חינוך. טו. פירוש – שאינו חייב, מנחת חינוך.

(במדבר טו, ל) 'וְהִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְיַד רָמָה אֶת ה' הוּא מְגִדְךָ' (מצורת דוד שם. אלה המצות שם).

מראה המקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה עא

שְׁלֹא לְקַלֵּל נְשִׂיא (לא תעשה מ')

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְקַלֵּל נְשִׂיא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב, כו) 'וְנָשִׂיא בְעַמֶּךָ לֹא תֹאדַר, וְכֹא הַפְרוּשׁ הַנְּשִׂיא זֶה הַמְּלֶכֶךְ. וּבְכָלֵל לָאוּ זֶה נְשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל, וְרֹאשׁ סְנֵה־דְרִין גְּדוֹלָה, דְּאִזְהַרְתָּ הַפְּתוּב עַל כָּל שֶׁהוּא רֹאשׁ וְשָׂרָה עַל יִשְׂרָאֵל, בֵּין מְמִשְׁלֵת הַתּוֹרָה בֵּין מְמִשְׁלֵת מַלְכוּת.

מִשְׂרָשֵׁי הַמְצוֹת. לְפִי שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְיָשׁוּב בְּנֵי אָדָם מִבְּלֵי שִׁיעֵשׂוּ אֶחָד מִבְּיַנְיָהֶם רֹאשׁ עַל הָאֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת מְצוֹתוֹ וּלְקַיֵּם גְּזוּרֹתָיו, מִפְּנֵי שְׂדַעוֹת בְּנֵי אָדָם חֲלוּקִין זֶה מִזֶּה וְלֹא יִסְבְּימוּ בְּלֶם לְדַעַת אַחַת לְעוֹלָם לַעֲשׂוֹת שׁוּם דְּבָר, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ יֵצֵא מִבְּיַנְיָהֶם לְהַתְפַּטֵּל הַמוֹעִילוֹת לָהֶם, וְעַל כֵּן צְרִיכִין לְקַבֵּל דַּעַת אֶחָד מֵהֶם אִם טוֹב אִם רַע לְמַעַן יִצְלִיחוּ בְּעַסְקוֹ שֶׁל

משנה הלכות

ואם היה אביו לוקה ארבעה^א. לא היה מלך סמוך בסמיכת חכמים אינו עובר אלא בב' לאויב^ב, ועשה ד'את ה' אלקיך תירא' (דברים ו, יג)^ג. היה נשיא רשע, או שנתמנה שלא על פי התורה, או ממשפחת גרים אינו עובר על לאו זה^ד.

המקלל עצמו. ובמנחת חינוך כאן פשיטא ליה דמקלל עצמו אם היה דיין או נשיא אינו עובר רק על לאו ד'שמור נפשך',

בזכרים ונקבות ונוהג בבן נח. ונהרג אפילו על הכינויים. ובזמן הזה מרחיקין ממנו ומחרימין אותו כמבואר בחושן משפט^{טז}, וארור בו קללה בו.

עא) החיובים. המקלל מלך, או נשיא או ראש מסנהדרין, בשם או בכינוי לוקה ג' מלקיות, משום 'אלהים לא תקלל' (שמות כב, כז), 'ונשיא בעמך לא תאור' (שם), ו'לא תקלל חרש' (ויקרא יט, יד),

טז. סי' תכ"ה ס"א, ועיין בית יוסף שם בשם שו"ת הרא"ש. א. רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ו ה"ב. ב. מנחת חינוך. ג. מנחת חינוך מצוה ס"ט, ומיירי היכא שקלל בשם המיוחד. ד. מנחת חינוך.

עולם, פעם ימצא בעצתו וּחִפְצוֹ תוֹעֵלֶת רַב, וּפְעַם הַהֶפֶךְ, וְכָל זֶה טוֹב מִן הַמְחַלְקֵת שְׁגוּרִים בְּטוֹל גָּמוּר (חינוך). וְצָרִיד שֶׁתֵּהָא 'אִימָתוֹ עֲלִיד' וְלֹא לְהַקְל בְּכַבּוּדוֹ, וְלָכֵן 'מֶלֶךְ שֶׁמַּחֵל עַל כְּבוֹדוֹ אִין כְּבוֹדוֹ מְחוּל'ה. וְאַפְקָה תוֹרָה בְּלִשׁוֹן 'לֹא תֹאֵר', דְּאֶפְלוּ אַרְוֵרָה קָלָה אָסוּר (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה למט), לְפִי שֶׁהֲרֵגֵל רַע שֶׁאֲדָם מְרַגֵּל עֲצָמוֹ בִּינוֹ לְבִין עֲצָמוֹ הוּא סוּף מַעֲשֵׂהוּ (חינוך).

מכילתא משפטים מס' נזיקין יט, סנהדרין סו. רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ו, ספר המצוות לא תעשה שט"ו, סמ"ג לאוין ר"י, חושן משפט סי' כ"ז.

מצוה עב

מְלֵאתָךְ וְדַמְעָךְ לֹא תֵאָחֵר (לא תעשה מ"א)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לָעַם קָדְשׁוֹ שֶׁלֹּא לְהַקְדִּים חֲקֵי הַפְּרָשׁוֹת הַתְּבוּאָה, כְּגוֹן תְּרוּמָה לְכַפּוּרִים וּמַעֲשָׂרוֹת לְתְרוּמָה, אֶלָּא יַפְרִישׁוּ הַכֹּל עַל הַסֵּדֶר, שְׁנֵאָמַר (שמות כב, כח) 'מְלֵאתָךְ וְדַמְעָךְ לֹא תֵאָחֵר'.

משנה הלכות

מצוה תקנו). על כן יהיו דבריך מעטים, אלא אם כן בדברי תורה שנקראת טוב ותפעול ותשפיע טובה לעולם. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות בזמן שנהיה עם מלכנו או נשיא או ראשי סנהדרי גדולה.

(עב) סדר הפרשה. סדר הפרשתו, ביכורים, תרומה, מעשר ראשון, מעשר שני, ובשנה השלישית והשביעית מעשר עני במקום מעשר שני. עבר והקדים אחד לשני עובר בלאו, ועשה, ומה שעשה עשה. והעשה דצריך להיות כסדרך. ומצוה לשאול על הפרשתו והדרא לטבלא ולא עבר אלמפרעי. אפה עיסה של טבל, מפריש

דלא שייך במקלל עצמו הלאו ד'אלהים לא תקלל' ולא ד'נשיא לא תאור', דזה רק על אחר נאמרה ולא על עצמו. ונעלם מיניה דברי הרדב"ז במצודת דוד (מצוה תקנ"ו) שכתב להדיא דהמקלל עצמו והוא דיין ונשיא חייב ג', וכן כתב באלה המצות (מהר"מ חאגיז). ועיין לעיל מצוה ס"ט, עוד שאר דינין שכתבתי שם בדיינין השייכים לכאן.

חומר האיסור. 'וכבר ידעת בסוד ברכות והתפילות כמה גדול כח הדיבור לפעול הן לטוב והן להיפך, כי האותיות היוצאים מן הפה עושים רושם באויר, ופעולות למטה ולמעלה' (מצודת דוד (רדב"ז

ה. קידושין לב: הובא באלה המצות (חאגיז) במצוה זז. ועיין במצודת דוד (רדב"ז) מצוה תקנו. **(עב) א.** רמב"ם הל' תרומות פ"ג הכ"ב-כג. **ב.** מנחת חינוך ע"פ תוס' תמורה ד. ד"ה ואיתמר עלה. **ג.** מנחת חינוך.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי בְהַעֲשׂוֹת הַדְּבָרִים עַל סֵדֶרֶן לֹא יָבֹא בְּהֵן הָעֶרְבּוֹב וְהַטְּעוֹת, וְכִשְׂאִינוּ נַעֲשֶׂה עַל הַסֵּדֶר יִהְיֶה הַטְּעוֹת נִמְצָא בְּהֵן תְּמִיד, וּבְהִיּוֹת הַתְּרוּמָה וְהַמַּעֲשָׂוֹת דְּבָר גְּדוֹל בְּקִיּוּם הַדָּת צְוִנוּ לְהִזְהַר בְּהֵן (חינוך). גַּם כִּי יָבֹא לְאֲכִילַת טֶבֶל שֶׁהוּא בְּמִיתָה. עוֹד אָמְרוּ בְּזֶה כְּדֵי שְׁלֹא יֵרָאֶה זְלוּל לִכְהֵן שְׂוִי צִיָּא שֶׁל לְוִי קָדָם לְכַהֵן, וּכְתִיב 'וּכְבֹּדְתוּ' כָּל אֶחָד גְּדַלְתוּ קוֹדֶמֶת לְחֵבְרוֹ, וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוּד שֶׁהַבְּקָשָׁה וְהַתְּפִלָּה וְהוֹדוֹי שֶׁהָאָדָם מִתְּפַלֵּל בְּדַמְעָה 'לֹא תֵאָחֵר' לְקַבֵּל וְלְהַפְקֵר רְצוֹן, שֶׁבְּרִית כְּרוּתָהּ הִיא שֶׁשְׂעָרֵי דְמָעוֹת לֹא נִנְעָלוּ, וְזֶה 'מְלֵאֲתָךְ וְדַמְעָךְ' מְלֵשׁוֹן דְמָעָה, כְּלוֹמַר בְּדַמְעוֹתֶיךָ 'לֹא תֵאָחֵר' (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה מא).¹

תמורה ד. תרומות פרק ג, רמב"ם ה"ח תרומות פ"ג, ספר המצוות לא תעשה קנ"ד, סמ"ג לאוין רנ"ג, יורה דעה סי' ש"א.

משנה הלבות

חייב להפריש ממנו תרומה ומעשר ראשון.¹ **החייבים מדאורייתא ומדרבנן.** מדאורייתא אין מצוה זו אלא בדגן תירוש ויצהר.² ומדרבנן הגדל בעציץ שאינו נקוב דגן תירוש ויצהר והגדל בחוץ לארץ, וכן פירות שאינם דגן ותירוש ויצהר בארץ, ופירות עם הארץ, וכל שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ חייב מדרבנן.³ מדאורייתא חטה אחת פוסרת כל הכרי מתרומה גדולה, ומדברי סופרים לתת אחד מחמישים.⁴ תרומה נותנים לכהנים, מעשר ראשון ללוי, מעשר שני יאכלוהו הבעלים בירושלים. ונוהג בזכרים ונקבות בזמן שארץ ישראל בישובה. ובזמן הזה מדרבנן.

תרומה, מעשר ראשון, חלה, ואחר כך מעשר שני, חלה קודמת דנקראת 'ראשית' ואין מעשר שני נקרא ראשית.⁵ אינו עובר אלא על תבואה שכבר חלה עליה שם טבל, שנגמרה מלאכתה ונתחייבה בתרומה ומעשרות.⁶

הקדים בשבלים. הקדים בשבלים אינו לוקה,⁷ הקדים מעשר ראשון בשבלים ונתנו ללוי, אין הלוי מחויב להפריש תרומה גדולה ממעשר זה, ואם הקדים בכרי חייב הלוי להפריש תרומה גדולה גם כן.⁸ ויש אומרים⁹ דוקא שכבר ראה פני בית ונתחייב מהתורה בידי ישראל, ויש אומרים¹⁰ דאף מיד לאחר שנתמרח. הקדים מעשר שני למעשר ראשון ולתרומה

ד. ב"מ נט. ה. מנחת חינוך ע"פ ר"ש ורמב"ם דמאי פ"ה מ"א. ו. מנחת חינוך. ז. עיין רש"י שבת קכז: ד"ה שהקדימו, וד"ה והני מילי. ח. רמב"ם שם הי"א. ט. תוס' שבת קכז: ד"ה האי אידגן, בתירוץ השני. י. שם בתירוץ הראשון. יא. תוס' יו"ט תרומות פ"ג מ"ג. יב. ראב"ד שם הט"ז. ועיין ט"ז יו"ד סי' של"א סק"ה. יג. יו"ד שם לפי הט"ז הנ"ל. יד. רמב"ם שם ה"א.

מצוה עג

טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ (לא תעשה מ"ב)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לֵאכֹל טְרֵפָה, שְׁנֵאמַר (שמות כב, ל) 'וּבֶשֶׂר בְּשֶׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ לְכַלּוֹת תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ'. וּבְכֻלָּל הָאֲזָהָרָה שְׁלֹא נֹאכֵל מִבְּהֵמָה שְׁטְרֵפָה אַחַת מֵהַחַיּוֹת הַפּוֹרְפִים, אוֹ שְׁנוֹלֵד בָּהּ חֲלִי שְׁמִמִּיתָה בְּתוֹךְ שְׁנֵתָהּ, וְשְׁלֹא נֹאכֵל בֶּשֶׂר מִן הַחַי, וּבֶשֶׂר שֵׁיִצָּא חוּץ מִמְחַצְתּוֹ בְּגוֹן בֶּשֶׂר קָדָשִׁים, וְעֵבֶר שֵׁיִצָּא חוּץ לְמַעַי אָמוּ.

מִשְׁרְשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שֶׁהַטְּרֵפּוֹת מוֹרָה חֲלִי בְּבֵהֵמָה כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ (עין חולין נו:): שֶׁהַטְּרֵפָה אֵינָה חַיָּה יוֹתֵר מִשְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ, וְכִיּוֹן שֶׁהוּא נוֹטֵה לְמוֹת יִגְרֵם הַפֶּסֶד לְגוֹף הָאָדָם הָאוֹכֵלוֹ, וְאִם נִטְרֵפָה מִחַיָּה זְרָקָה בּוֹ הָאָרֶס שֵׁיִזִּיק לְגוֹף, וּלְפִי שֶׁהַגּוֹף כָּלִי לְנַפְשׁ, וְזוֹלָתוֹ לֹא תִשְׁלַם

משנה הלכות

סמפון הריאה, נאטם מקום הריאה, ניקבו סמפונות הריאה, נמצאת ליחה סרוחה בריאה, מים סרוחים בריאה, מים עכורים בריאה, נתמססה הריאה, נשתנית מראיתה, נסרכה אונה לאונה, חסרה המרה, חסרה הקיבה, חסר הכרס, חסר ההמסס, חסר בית הכוסות, חסר אחת מהמעיים, חסר מנין האונות, נתחלפו האונות, נמצא בלא חיתוך האונות, חסר מקצת הריאה, יבשה מקצת הריאה, צמקה הריאה מפחד אדם, ניטל הרגל, חסר הגלגולת כסלע, ב' מרות, ב' קיבות, ב' כרסים, ב' המססים, ב' בית הכוסות, ב' בני מעיים, הותירו האונות, ריאה נפוחה כחירות של דקל, יתרת רגל, נפסק חוט השדרה, נתמסס החוט, ניטלה

עג) מיני טריפות. שמונה מיני טריפות נאמרו למשה מסיני, ואלו הן, דרוסה, נקובה, חסירה, נטולה, פסוקה, קרועה, נפולה, שבורה*.

ע' טריפות שמנאם הרמב"ם. והם מתחלקים לע' ענפים, ומנאם הרמב"ם² ואלו הם. ניקב המוח, נסמסס המוח, ניקב התורבץ, נהפך הושט במראה - פנימי אדום וחיצון לבן, ניקב הלב, ניקב קנה הלב, ניקב המרה, ניקב הכבד, ניקב הקיבה, ניקב הכרס הפנימי, ניקב ההמסס, ניקב בית הכוסות, ניקבו הדקין, יצאו ונהפכו בני מעיה, ניקב הטחול בסומכו, ניקב קנה הריאה, ניקב הריאה, ניקב

מְלֹאכְתָּהּ לְעוֹלָם, עַל כֵּן בָּאָה בְּצִלוֹ, וְהִגּוּף בְּיַדֶּיהָ כְּמוֹ הַצְּבַת בְּיַד הַנֶּפֶח
 אֲשֶׁר עִמּוֹ יוֹצִיא כְּלֵי לְמַעֲשָׂהּ, וּבִהְיוֹת הַצְּבַת חֹזֵק וּמְכוּן יַעֲשֶׂה הָאֱמֵן
 דְּבָרִים טוֹבִים, וְאִם יִהְיֶה צְבַת רְעוּעַ לֹא יָבוֹאוּ לְעוֹלָם הַכְּלִים מְכוּנִים
 וְנָאִים כָּל כָּף, עַל כֵּן הִרְחִיקָה הַתּוֹרָה דְּבַר הַגּוֹרֵם נֶזֶק וְהִפְסֵד לְגוּף.
 וּבִאֲמַת לֹא נִתְגַּלָּה טַעַם כָּל טְרָפָה וְהֶזְקָן, כִּדִּי שְׁלֹא יִתְחַכְּמוּ בְּעֲלֵי
 הַחֲכָמוֹת לֹדֵר אֲנִי אֲכַלְתִּי דְּבַר פְּלוּנִי וְלֹא הִזִּיק לִי, אוֹ יֹאמְרוּ שְׁתִּלּוּי
 בְּזִמְן וּבְמָקוֹם, וְלִכֵּן סָתַם הַדְּבָר, וְהוּא יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ יוֹדַע וְעַד שְׂוֹדָאֵי
 מִזִּיק וְסוֹפוֹ לְהִזִּיק (עֵינֵי חִינוּךְ). וְכָתַב הַרְדַּב"ז (מִצְוַת דוּד מִצְוָה קפ"ה) 'וְעֵינֵינוּ
 הֵמָּה הָרוֹאוֹת בְּאֲמוֹת הָעוֹלָם שְׁנִמְצָאִים בָּהֶם בְּעֲלֵי תַחֲלוּאִים שׁוֹנִים
 וּמְשֻׁנִּים גְּרוּעִים בְּיוֹתֵר, מֵה שְׂאִין כֵּן שׁוֹמְרֵי הַתּוֹרָה עַל הָרֵב אִם לֹא
 עַל הַכֹּל'.

חולצין פה: מכות יח. תוספתא חולצין פ"ג, רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ד-ה, והל' שחיטה
 פ"ה, והל' מעשה הקרבנות פי"א והל' קרבן פסח פ"ט, ספר המצוות לא תעשה קפ"א, סמ"ג
 לאוין קל"ד עשין ס"ג, סמ"ק סי' ר"א, יראים קמ"ג, יורה דעה סי' כ"ט.

משנה הלכות

צומת הגידין, ניטל הכבד, ניטל לחי העליון, הקטינה הכוליא, לקתה הכוליא, נמצאת בה ליחה, מים עכורים בכוליא, מים סרוחים בכוליא, נשתברו רוב צלעותיה, נעקרו רוב צלעותיה מהחוליות, נעקרה צלע וחוליה עמה, נקרע רוב הכרס החיצונה, הגלידה המכה, נתרסקו האברים, נידלדלו הסימנים, דרוסה.

שאר פרטים. אין בודקין אחר הטריפות זולת בטריפות הריאה לפי שהוא מיעוט המצוי. פרטי הדינים עיין ביורה דעה, ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות והאוכל כזית מבשר טריפה לוקה.

ג. בענין שלכן לא נתגלה טעמם, עיין גם במצודת דוד (רדב"ז) מצוה קפה. הביאו באלה המצות (חגיז) במצוה
 זו. ד. יו"ד סי' ל"ט ס"א.

מצוה עד

לא תשא שמע שוא (לא תעשה מ"ג)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא ישמע הדין מענת האחד שלא בפני בעל דין חברו, שנאמר (שמות כג, א) 'לא תשא שמע שוא', וכתוב (דברים א, טו) 'שמע בין אחיכם', וכתוב (שמות כג, ז) 'מדבר שקר תרחק'. ובכלל הלאו גם לבעל דין שלא ישמיע לדין טענותיו, אפלו ירצה הדין לשמע בנחיד. וגם נכלל המספר לשון הרע ומקבלו ומעיד עדות שקר.

משרשי המצוה. כי כשיבא לפני הדין להטעים דבריו שלא בפני בעל דין חברו, ואולי שקר יגיד, ואפלו יבא אחר כך חברו ויכחישנו, שמה תקבל נפש הדין צורת הדברים הראשונים ותמשך אחריהם, ועל ידי זה יבא להטות הדין לפי הצורה שקבל בתחלה (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה תקס). וקורא אותו 'שמע שוא', אף על פי שאין אנו יודעים בברור דשקר מדבר,

משנה הלכות

מותר להיות דיין. ואם נשאל עליו וכתב פסק דעתו, אינו רשאי עוד להיות דיין דחשיב נוגע בדבר. חכם לא יכתוב לאחד מבעלי דינים פסק או שיכתוב לו דעתו בלא פסק כל זמן שלא שמע דברי שניהם. ובדבר שאינו תלוי בטענות רק בדין מותר. ויש חולקין ומתירין בכל ענין להשיב לשואל על שאלתו לבדו, והכל לפי הענין והאדם.

שאר פרטים. דיין שיודע בדין שהוא מרומה, חייב להסתלק ממנו, ולא יאמר אחתנו ויהיה הקולר תלוי בצואר העדים. ומצוה זו

עד) האיסור על הדיין ועל בעלי הדין. אסור לדיין לשמוע מבעל דין אחד אפילו דיבור אחד, כשאין בעל דין השני עמו, וכן אסור לבעל דין להגיד שנאמר 'שמע בין אחיכם'. תלמיד שיש לו דין לפני רבו לא יקדים לבוא קודם בעל דינו, שלא יהא נראה כמקדים כדי לסדר טענותיו. יש לו עת קבוע ללמוד לפניו ובא בעת ההוא מותר.

כשנשאל מקודם. שמע טענות האחד ואח"כ נתרצה השני לדון לפניו

עד) א. רמב"ם הל' סנהדרין פכ"א ה"ז. חו"מ סי' י"ז ס"ה. ב. חו"מ שם. ג. טור שם. ד. חו"מ שם בהגה. ה. ש"ך שם סק"ט. ו. רמ"א שם. ז. תשובות רמ"א סי' קי"ב, הובא בפתחי תשובה סק"י"א. ח. כנסת הגדולה חו"מ שם ס"ט. ועיין תשובות שבות יעקב ח"א סי' ס"ד. ט. חו"מ סי' ט"ו ס"ג.

כִּי אֱלוֹלֵי הָיָה בְּדַבְּרֵי שׂוֹא לֹא הָיָה מְקַדִּים דְּבַרְיָ לְדִין קָדָם בֹּא רַעְהוּ (מנחה
בלולה (רפאפורט) פר' משפטים ד"ה שמע שוא). גַּם כִּי אֵין אָדָם רוֹאֵה חוֹכָה לְעַצְמוֹ
וַיִּחְתֹּר אַחֵר דְּבַרְיָ שְׁקֵר לְהַצְדִּיק עַצְמוֹ. וְכַתֵּב בַּחֲנוּךְ 'הַשְּׁקֵר הוּא נִתְעַב
וְהַקְלָלָה בְּבֵית אוֹהֲבָיו, וְקוֹדֵשׁא בְּרִיךְ הוּא אִמֶת וְכָל אֲשֶׁר אֵתוֹ אִמֶת,
וְהַבְּרָכָה בְּמַתְדַּמִּים בְּמַעֲשֵׂיהֶם לוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ בְּאִמֶת וּבְתַמִּים בְּחֶסֶד
וּרְחָמִים וְכָל מְדוּתָיו הַטּוֹבוֹת וְהַנְּעֻלוֹת'.

מכות כג. שבועות לא. רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ח, ספר המצוות לא תעשה ר"פ, סמ"ג לאוין
רי"ד, סמ"ק סי' רל"ד, חושן משפט סי' י"ז.

מצוה עה

פְּסוּלֵי עֵדוּת (לא תעשה מ"ד)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא נִקְבַּל עֵדוּת בְּעַל חֲמָא, שְׁנֵאמַר (שמות כג, א)
'אֵל תִּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לְהִיֵּת עַד חָמָס', וְכֹא הַפְּרוּשׁ הַמְּקַבֵּל
לְהוֹצִיא הַחֲמָסִין וְגוֹזְלֵינִן שְׁהֵם פְּסוּלִים לְעֵדוּת.

משנה הלכות

ענינים שנראה הדבר אמת אזי ראוי לקבל
כמו שאמרו (שבת נו). שקיבל דוד לשון הרע
משום דדברים ניכרים חזא ביה במפיבושת.
ומותר לספר לשון הרע על בעלי
המחלוקת^ט, ופרטי דינים עיין מה שכתב
הגה"ק בעל חפץ חיים ז"ל.

עה) מי הם פסולים לעדות. עשרה פסולי
עדות מדאורייתא הן (עיין לעיל
מצוה ל"ז)^א, ובזויים שחשב שם גם כן הם
מדרבנן^ב. עבר עבירה דאורייתא פסול

מפתח גדול לכל הדינים. ונוהג בכל מקום
ובכל זמן בזכרים ונקבות ואין לוקין עליו^ג.

דיני לשון הרע. ואסור לספר לשון הרע על
כל איש מזרע ישראל^א, והרי הוא כאילו
שופך דמים^ב, כמו שאמרו ז"ל (ערכין טו):
לשון הרע הורגת שלשה. והמקבל לשון הרע
והמספרו ראוי להשליכו לכלבים שנאמר
(שמות כג, א) 'לא תשא שמע שוא', וסמוך
ליה (שם כב, ל) 'לכלב תשליכון אותו'^ג. ואמר
רבה למיחש מיהא בעי^ד. ואם ראה בחבירו

י. חינוך (ונקיבות היינו שלא להטעים טענותיהן לפני הדיינים, או לפי המנחת חינוך כשקיבלו עליהם הבע"ד).
יא. רמב"ם הל' דעות פ"ז ה"ג. יב. רמב"ם שם ה"ה. יג. פסחים קיח. מכות כג. יד. נדה סא. טו. ירושלמי
פאה פ"א ה"א. סמ"ק עשין מצוה י. **עה) א.** רמב"ם הל' עדות פ"ט ה"א. **ב.** רמב"ם שם פ"א ה"ה. חו"מ

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. שְׁמִי שֶׁעַל עֲצֻמוֹ לֹא חָס וְלֹא יְחֹושׁ עַל מַעֲשָׂיו הַרְעִים,
וְהוּא חֲמָסָן אִו גִּזְלָן אִו בַּעַל עֲבָרָה אַחֲרָת, וְדַאי נִשְׁלֵא יְחֹושׁ עַל
אַחֲרִים וְאִין רְאוּי לְהֶאֱמִינֵי, וּמִכָּל שֶׁכֵּן אִם יִגִּיעַ לוֹ הַנְּאֻת מָמוֹן וְכִיּוֹצֵא בָּזָה
נִשְׁלֵא יְחֹושׁ מִלְּהֶעִיד שֶׁקָּר לְמוֹכְתוֹ. וְאִם קִבְּלָתָּ עֲדוּתוֹ נַעֲשִׂיתָ כְּמוֹתוֹ, וְיִדְדָּ
כִּידוֹ וְסוֹפְדָּ לְהֶעִיד עָלָיו בְּשִׁבּוּעָה שֶׁהוּא יֵרָא אֱלֹקִים^ד (אלה המצות (חאגיז) מצוה
עה), וְעַיִן לְעִיל מִצְוָה ל"ז.

ב"ק עב: סנהדרין כה. רמב"ם ה"ף עדות פ"י, ספר המצוות לא תעשה רפ"ו, סמ"ג לאוין רי"ד,
סמ"ק סי' רל"ז, חושן משפט סי' ל"ד.

משנה הלכות

חזרה בתשובה. וכולן שחזרו בתשובה
כשרים^{טו}. וחזרתן בתשובה משחך
בקוביא משישברו פספסיהן מעצמם^{טז}.
מפריחי יונים משישברו הכלים שצדים בהם,
ואפילו במדבר לא יעבדו כן^{טז}. מלוי בריבית
שיקרעו את שטרותיהם מעצמם ויחזרו בהם
חזרה גמורה שלא ילכו בריבית אפילו לעכו"ם
ואפילו בכדי חייו^{טז}.

שאר פרטים. עד כשר היודע בחבירו שהוא
רשע אסור לו להעיד עמו אפילו העיד
אמת^{טז}. ונוהג בכל מקום ובכל זמן כשהעיד
בבית דין ובכשרים להעיד. עבר והעיד עבר
על לאו ואינו לוקה^{טז}.

דאורייתא, ודרבנן פסול דרבנן^{טז}. הפסול
מדרבנן עדותו עדות עד שיכריזו עליו^{טז}. עד
זומם למפרע הוא נפסל, וכל מה שהעיד
בינתיים נפסל עדותו^{טז}. מלוה בריבית הלוה
והמלוה פסולים^{טז}, והעדים שמא כשרים
(סמ"ק). כל מי שאינו סבור לעשות עבירה
כשר לעדות^{טז}. אוכלי צדקה של עכו"ם אם
אפשר להיות ניזונים בצנעה ומבזה עצמו
בפרהסיא פסולים, האוכל בשוק פסול^{טז}. סומא
בשתי עיניו פסול^{טז}, ואפילו להעיד מה שראה
קודם שנסתמא^{טז}. מפריחי יונים, ומשחקי
בקוביא, וסוחרי שביעית פסולין להעיד, ואם
יש להם אומנות אחרת כשרים^{טז}. הרועים^{טז}
והמוכסין^{טז} פסולין.

סי' ל"ד סי"ח. ג. עיין גם בחינוך. ד. עיין גם טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה מזו. ה. רמב"ם שם פ"י
ה"ג. חו"מ שם ס"ג. ו. רמב"ם שם פ"א ה"ו. חו"מ שם ס"ג. ז. רמב"ם שם פ"י ה"ד. חו"מ שם ס"ח.
ח. רמב"ם שם פ"י ה"ד. חו"מ שם ס"י. ט. חו"מ שם ס"ד. י. רמב"ם שם פ"א ה"ה. חו"מ שם ס"ח.
יא. רמב"ם שם פ"ט ה"ב. חו"מ שם סי' ל"ה סי"ב. יב. חו"מ שם ס"ג. יג. רמב"ם שם פ"י ה"ד. חו"מ סי'
ל"ד סט"ז. יד. רמב"ם שם. חו"מ שם ס"ג. טו. רמב"ם שם. חו"מ שם ס"ד. טז. רמב"ם שם פ"ב ה"ד.
חו"מ שם ס"ט. יז. רמב"ם שם ה"ו. חו"מ שם ס"ל. יח. רמב"ם שם ה"ז. חו"מ שם ס"א. יט. רמב"ם שם
ה"ה. חו"מ שם ס"ט. כ. רמב"ם שם פ"י ה"א. חו"מ שם ס"א. כא. חינוך.

מצוה עו

שְׁלֹא לְנִמּוֹת אַחֵר רַב בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת (לא תַעֲשֶׂה מ"ה)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא יִנְמּוּ הַבַּיִת דֵּינן אַחֵר רַב מְחִיבִים לְהֵרֵג נַפְשׁ בְּשִׁבִיל אַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג, ב) 'לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לָרַעַת'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי מִחֻמַּת הַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ עַל הָאָדָם שֶׁנִּבְרָא בְּצִלְמוֹ רְאוּי שְׁלֹא יִהְרַג כִּי אִם אַחֵר הַפְּרוּר גָּמוּר, וְהַתּוֹרָה יִרְדֶּה אֶל סוּף הָאָמֶת, כִּי בְּדָבָר שֶׁהוּא סֶפֶק וְצָרִיךְ בְּרוּר הָרַבִּים יִסְפְּמוּ יוֹתֵר אֶל הָאָמֶת מִהַמְעוּט, וְהוּא כָּלֵל גְּדוֹל בְּכָל הַדְּבָרִים שָׁאִם יֵשׁ חוֹלְקִין בְּסִפְרֵי הַתּוֹרָה גִּלְיָ בְּתֵר הָרַב (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה תקלד. אלה המצוות (חאגיז) מצוה עו). וּלְפִי שֶׁנִּצְטוּיֵנוּ לְהַדְמוֹת בְּמַעֲשֵׂינּוּ לְמִצְוֹת הַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ וּמִדּוֹתָיו שֶׁהוּא רַב חֶסֶד מְטָה כָּלֵפִי חֶסֶד, וְעוֹשֶׂה עִם בְּנֵי אָדָם לְפָנִים מְשׁוֹרֵת הַדֵּינן, גַּם אֲנַחְנוּ נִצְטוּיֵנוּ שִׁיְהִיָּה הַזְכוּת בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת יוֹתֵר עַל הַחַיִּיב, לְבַד שֶׁהוּא

משנה הלכות

עו) כיצד דנין דיני נפשות. אין דנין דיני נפשות אלא בסנהדרין של כ"ג ולא פחות^א, אבל ביתר עד ע"א^ב. ובעי רוב מחייבין, כלומר על כל פנים שניים יותר, היו י"ב מחייבין וי"א מזכין אינו נהרג^ג, ואפילו אותו האחד הוא המופלא שבסנהדרין. ופותחין לזכות תחילה^ד. פתחו כולם לחובה אינו נהרג, דבעינן 'והצילו העדה' וליכא^ה. המלמד זכות לא ילמד חובה במשך זמן משא ומתן, והמלמד חובה חוזר ומלמד זכות, ובגמר דין גם המלמד זכות יכול לחזור וללמד חובה^ו.

רוב בדיני ממונות. דיני ממונות בשלשה דיינין ודנין על פי רוב, פותחין בין לזכות ובין לחובה, כלומר לזכות הנתבע או לחובתו^ז. היו בית דין של ג' אחד מהם בקי בתורה ובי"ג מידות שהתורה נדרשת בהם, והשניים אינן בקיין כלל ואמרו חייב, והבקי אומר פטור אין זו תורה תמימה, ואין הולכין בזה אחר הרוב שאין הכרעת הבורים מכרעת כנגד היודעים, אלא לעולם צריך שיהיו יודעים בתורה ובדיניה, ואף על פי שאינם שוים בחכמה נלך אחר הרוב^ח. ומכל מקום אם קיבלום עליהם הבעלי דינין בדיני

עו) א. רמב"ם הל' סנהדרין פ"ה ה"ב, ופי"א ה"א. ב. שם פ"ט ה"ב. ג. שם פ"ח ה"א. ד. שם פ"י ה"ז. ה. שם פ"ט ה"א. ו. שם פ"י ה"ב, ופי"א ה"א. ז. שם פ"ח ה"א, ופי"א ה"א. ח. חינוך מצוה ע"ח.

דָּבָר שְׂאִין לוֹ תִשְׁלֹמִין (חינוך), וְגַם כִּי מְרַבָּה מֵדַת טוֹבָה מְמַדַּת פְּרָעָנִיּוֹת^ט,
וְלָכֵן לְזִכּוֹת בְּכָל שְׁהוּא, וְלַחֲיִיב אַחֲרֵי רַבִּים הַנִּפְרָים (מעמי מצות (לר"מ הכבלי)
לא תעשה מה).

סנהדרין ב. לג: רמב"ם הל' סנהדרין פ"ח, ספר המצוות לא תעשה רפ"ב, סמ"ג לאוין קצ"ח,
מצודת דוד (רדב"ז) תקל"ד.

מצוה עז

לא תענה על רב לנמת (לא תעשה מ"ז)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁעַל הַדִּין שְׁלֹמֵד זְכוּת לֹא יִחֹזֵר בּוֹ וְיִלְמַד חוֹבָה
בְּדִינֵי נְפֻשׁוֹת, שְׁנֵאמַר (שמות כג, ב) 'לֹא תַעֲנֶה עַל רַב לְנִמְת'. וּבְכָל־
הַמִּצְוָה שְׁלֹא יִטָּה הַדִּין בְּתֵר גְּדוֹל אוֹ רֹאשׁ בֵּית דִּין וְיִקְבֵּל דְּבָרָיו מִכְּלִי
שְׂיֵהִיָּה הַדְּבָר מוֹבֵן אֶצְלוֹ בְּשִׁכְלוֹ.

משנה הלכות

רוצה חוזר ונמנה עם המחייבין, דדוקא
בשעת משא ומתן אינו חוזר! ודין זה נוהג גם
במי שמחייב גלות או מלקות חוץ מדיני
ממונות^ז. ואסור לדיין שיודע לו זכות ואחרים
כולם מחייבים שיעמוד עם המחייבין כדי
שיפטור כדין כולם מחייבין, אלא יגיד הזכות
אף שנמצא שעל ידי זה נהרג ולא שזיכהו.
פתחו מקצתם לזכות ונתהפכו כולם לחובה
בגמר דין צריך עיון אי נהרג, ולהמנחת חינוך
(סוף אות ט) פשיטא ליה דנהרג.

כיצד דיני דיני נפשות. חותכין הדין לזכות
בו ביום, ולחובה הסנהדרין מזדווגין
זוגות זוגות ומעיינין בדין כל היום וכל

ממונות גלך אחר הרוב! נוהג בזמן שיש
סנהדרין סמוכין. ודיני ממונות נוהג בכל
מקום ובכל זמן בזכרים הראויים לדון ולא
בנקבות.

עז) פרטי קיום המצוה. קיום המצוה, בדיני
נפשות פותחין מן הצד, כלומר
מקטן שבסנהדרין, ולא מן הגדול! ולדעת
הרמב"ם^ח הוא מפי השמועה. אמרו כולם
לחובה פטור ממיתה עד שיהא מיעוט
מזכים^ז. המלמד זכות אינו חוזר ומלמד
חובה^ז. טעה בדבר שהצדוקין מודין בו חוזר
אפילו לחובה^ז. המלמד חובה חוזר ומלמד
זכות! ובגמר הדין אפילו המלמד זכות אם

ט. יומא עו. סוטה יא. י. חו"מ סי' ח' ס"א בהגה. **עז) א.** רמב"ם הל' סנהדרין פ"י ה"ו. ב. שם, ועיין לחם
משנה שם ה"א, ומנחת חינוך. ג. רמב"ם שם פ"ט ה"א. ד. שם פ"י ה"ב. ה. שם פ"י ה"ט. ו. שם פ"א
ה"א. ז. שם פ"י ה"ב, ופי"א ה"א. ח. שם פ"א ה"ד.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. כִּי לְפִי רֹב הַדְּעוֹת וּמִשָּׂא וּמִתֵּן יֵצֵא הַדִּין לְאַמְתּוֹ, וְאִם יִלְכוּ בְּתֵר דַּעַת הָרַב נִמְצָא נִפְסַק דִּין מִיָּתָה עַל יְדֵי אֶחָד, וְלֹא רָצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַסֵּר דִּין נֶפֶשׁ יִשְׂרָאֵל לְדַעַת אֶחָד, אֶפְלוּ גְדוֹל בְּדוּרוֹ, וּלְפִיכָךְ צָרִיךְ שִׁיְהִיו הַסְּנֵה־דְרִין יוֹדְעִים בְּרַב לְשׁוֹנוֹת כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ שׁוֹמְעִין מִפִּי הַמְּתַרְגְּמָן, כִּי הַדְּבָר בְּרוּר כִּי בְּחִלּוֹף הַלְּשׁוֹנוֹת וְהַעֲתַק הַדְּבָרִים יִשְׁתַּנוּ הַכּוֹנְנוֹת, וְשִׁיְהִיו כָּלֶם חֲכָמִים גְּדוֹלִים שֶׁהִגִּיעוּ לְהוֹרָאָה. וְכָל פְּרָטֵי הַמִּצְוָה מוֹרִים עַל שְׁנֵי כָּלָלִים, לְהוֹצִיא הַדִּין לְאַמְתּוֹ, וְלַחֲיוֹם עַל הַבָּא לְהַרְגֵּ שֶׁלֹּא יִהְרַג אֶלָּא אַחֲרֵי בְּרוּר גְּמוּר (עיין מצודת הוד (רדב"ז) מצוה תקלד). וּמִטַּעַם זֶה הַמְּלַמֵּד זְכוּת אֵינּוּ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד חוֹבָה, כִּי אוֹלֵי לְאַחַר שֶׁשָּׁמַע גְּדוֹלִים הִימְנוּ מִחֲיָבִים חוֹזֵר בּוֹ, אֲבָל לְזְכוּת חוֹזֵר לְעוֹלָם.^ט

סנהדרין לד. רמב"ם הל' סנהדרין פ"י, ספר המצוות לא תעשה רפ"ג, וראים רמ"ח.

משנה הלכות

שומעין לו אם יש ממש בדבריו^ט. העדים שאמרו יש לי ללמד זכות אין שומעין להם^{טו}.

שאר פרטי המצוה. בכלל המצוה שאין פותחין בדיני נפשות לחובה^{טז}. ונוהגת בזמן שדיני דיני נפשות בבית דין סמוכין בזכרים ראויים לדון, והעובר עליו אינו לוקה דאין בו מעשה^{יז}.

דיני ממונות. בדיני ממונות המלמד זכות חוזר ומלמד חובה ופותחין בגדול, ופותחין בחובה אם ירצו, ועיין ברמב"ם הל' סנהדרין (פי"א) כמה חילוקים.

הלילה^ט. הבית דין ממעטין במאכל ואין שותין יין כל אותו היום, למחרת משכימין לבית דין וכל אחד אומר דעתו, טעה הדיין מה שאמר אתמול סופרי הדיינים מזכירין אותו^י. פתח ואמר יש לי ללמד עליו זכות, ונשתתק או מת הדיין איבעיא דלא איפשיטא בגמרא (סנהדרין מג). ועיין חינוך ובמנחת חינוך כאן. תלמיד שאמר יש לי ללמד עליו זכות מעלין אותו עם הסנהדרין, ואם יש ממש בדבריו אינו יורד משם לעולם, ואם אין ממש בדבריו אין מורידין אותו באותו היום, נידן בעצמו שאמר יש לי ללמד עלי זכות

ט. סנהדרין לד. י. עיין גם בחינוך. יא. עיין סנהדרין שם. יב. שם פי"א ה"א, ופי"ב ה"ג. יג. שם פי"ב ה"ג. יד. שם פי"ה ה"ח. טו. שם הל' עדות פ"ה ה"ח. טז. שם הל' סנהדרין פ"י ה"ז. יז. חינוך.

מצוה עח

אחרי רבים להטות (מצות עשה ל"ב)

צְנוּת הַקְדוּשׁ בָּרוּךְ הוּא לְנִמּוֹת אַחֲרֵי רַבִּים כְּשִׁיפֵל מִחֻלְקַת בֵּין הַחֲכָמִים
בְּדִין מִדִּינֵי הַתּוֹרָה בְּלֹא אוֹ פְרָטִי דִינִים, שְׁנֵאמַר (שמות כג, ב) 'אַחֲרֵי
רַבִּים לְהַטּוֹת'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. שְׁנֵצְטוּיָנו לְהַטּוֹת אַחֲרֵי רַב דְּעוֹת, כְּשִׁשְׁנֵי פְתוֹת חֲכָמִים
יִרְאִי אֱלֻקִּים הַשְּׂוִים בְּחֻקָּמָה אוֹ בְּקִרְוֵב חוֹלְקִים בְּדִין, הוֹדִיעָנוּ
הַתּוֹרָה שְׂרָבֵי הַדְּעוֹת יִסְכְּימוּ לְעוֹלָם עַל הָאֵמֶת יוֹתֵר מִן הַמְּעוּט, וְעֵלֵינוּ
לְהַטּוֹת אַחֲרֵיהֶם (חִינּוּךְ). גַּם כִּי לֹא יִתֵּן ה' רַבֵּי הַחֲכָמִים לְטַעוֹת כְּמוֹ שֶׁפָּתַב
הַרְמַב"ן (דברים יט, יט) דְּזָה מַעֲלָה גְדוֹלָה בְּשׁוֹפְטֵי יִשְׂרָאֵל, וְהַבְּטָחָה שֶׁהַקְדוּשׁ
בָּרוּךְ הוּא מְסַפֵּים עַל יָדָם וַיִּנְחֵם בְּדַרְךְ אֵמֶת. וַיֵּשׁ בְּזָה קִיּוֹם דְּתַנּוּ, שְׂאֵם

משנה הלבות

ודיני התורה לענין איסור והיתר סגי באחד. אמר אחד אינו יודע יוסיפו שני דיינים אחרים, והאי כמאן דליתא דמי? דיני ממונות דנין ביום וגומרים ביום או בלילה? פחות מבן עשרים דן דיני ממונות ולא דיני נפשות, והוא הדין גר וממזר? אב ובנו ורב ותלמידו, מונין להן לשניים לענין טומאות וטהרות? אין עושיין בית דין שקול, וכשמוסיפין עושיין בית דין שקול אפילו לכתחילה? ועיין בסמ"ג עוד חילוקים.

רוב בעכו"ם ושאר פרטי דינים. ובעכו"ם מתי אזלינן בתר רובא, ואי אזלינן בתר

עח) גדרי המצוה. קיום המצוה, חכמים שנחלקו בדן והכריעו כרוב, המיעוטין אף שדעתן להיפוך צריכים לבטל דעתם ולעשות כהרוב? ונכלל בזה כל מיני רוב, רובו ככולו, ורוב המברר ספק, וביטול ברוב, ורובא דאיתא ודליתא קמו, היו ב' כיתות חכמים שוים בחכמה זה לעומת זה, מחצה על מחצה, בשל תורה הלך אחר המחמיר, ובדברי סופרים אחר המיקל?.

דיני ממונות ושאר דינים. וכבר מבואר לעיל (מצוה ע"ז) דבדיני נפשות בעי רוב לכל הפחות שנים יותר, ובדיני ממונות

עח) א. יבמות יד. רמב"ם הל' סנהדרין פ"ח ה"א. ב. מנחת חינוך, ועיין רש"י חולין יב. ד"ה פסח, רמב"ן חולין צח: ד"ה וליגמר מיניה. ג. רמב"ם הל' סנהדרין פ"ח ה"ב. חו"מ סי' י"ח ס"א. ד. רמב"ם שם פי"א ה"א. חו"מ סי' ה' ס"ב. ה. רמב"ם שם ה"א. חו"מ סי' ז' ס"א-ב-ג. ו. רמב"ם שם פי"א ה"ז. חו"מ סי' י"ח ס"ה בהג"ה. ז. רמב"ם שם פ"ט ה"ב. חו"מ סי' י"ח ס"ב. ועיין מנחת חינוך מצוה ע"ז אות ט.

נאמר שְׁכַל אֶחָד לֹא יִכְטַל דַּעְתּוֹ שֶׁנִּרְאָה לוֹ אֲמַתִּי, אֶפְלוּ כָּל הָעוֹלָם בְּהַפְכוֹ, יֵצֵא מְזֵה חֶרֶבֶן שֶׁתַּעֲשֶׂה הַתּוֹרָה כְּכַמָּה תּוֹרוֹת, כִּי כָּל אֶחָד יֵדִין כְּפִי עֲנִיּוֹת דַּעְתּוֹ, לְכֵן בְּפִרוּשׁ נִצְטוּיָנוּ לְקַבֵּל בָּהּ דַּעַת רַב הַחֲכָמִים, וַיִּשׂ תּוֹרָה אַחַת לְכָלֵנוּ וְהוּא קִיּוּמָנוּ גָּדוֹל בָּהּ, וְאִין לָנוּ לְזוּז מִדַּעְתָּם, וּבַעֲשׂוֹתָנוּ מִצְוֹתָם אָנוּ מְקַיְמִים מִצְוֹת הָאֵל בְּרוּךְ הוּא (חינוך).

סנהדרין ב. ב"מ נט: חולין יא. רמב"ם הל' סנהדרין פ"ח, ספר המצוות מצות עשה קנ"ה, סמ"ג עשין צ"ח, סמ"ק רכ"ו, חושן משפט סי' י"ח.

מצוה עט

וְדַל לֹא תִהְדָּר בְּרִיבוֹ (לֹא תַעֲשֶׂה מ"ז)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא יַחְמַל הַדִּין עַל הָעֲנִי בְּדִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג, ג) 'וְדַל לֹא תִהְדָּר בְּרִיבוֹ, וְנֶאֱמַר (ויקרא יט, טו) 'לֹא תִשָּׂא פָנָי דָּל'.

משנה הלכות

דין תלמיד חכם. תלמיד חכם ועם הארץ שבאו לדין מושיבים את החכם ואומרים לעם הארץ שב, ואם לא ישב אין מקפידין בכך, ואם ישב ובא שליח בית דין והעמידו אין על הדיין לחזור ולומר לו שב. חכם שבא לדין תורה חייב הדיין להקדים דינו, ואפילו שבא בסוף מותר לומר שרי לי תיגרא ברישא, וחייב להפך בזכותו כל כמה דאפשר, במקום שאין חילול השם², ודוקא כשהוא דל בתורה ובמצות אל תהדריהו (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה מז), ואפילו בזמן הזה כל תלמיד חכם ששוקד על תלמודו דין הוא להקדימו ולהפך בזכותו וכן לצורבא מדרבנן³. וכתבו האחרונים דכל שכן בדורות

רובא בכלל, פלפלו בזה האחרונים⁴, ועיין בספרי שו"ת משנה הלכות (ח"ב סי' ל"ט). ונוהג בכל מקום ובכל זמן והעובר ועושה נגד הרוב עובר בעשה זו אפילו להחמיר אם עושה כן מפני שסובר שהלכה כהמיעוט, כי צריך לבטל דעתו, ואם עושה להקל נגד הרוב עובר גם כן על האיסור שיש בדין זה לפי דעת הרוב, ולוקין עליו.

עט) גדרי המצוה. קיום המצוה, עשיר ועני שבאו לפני בית דין לדון בדיני ממונות אסור להדר אחד מפני חברו, ואסור לדיין להקדימו בשלום ולא לשני, אלא שניהם שווים⁵.

ח. עיין מנחת חינוך. **עט) א.** רמב"ם הל' סנהדרין פ"כ ה"ד. חו"מ סי' י"ז ס"י. ב. רמב"ם שם פכ"א ה"ד. חו"מ שם ס"ב. ג. סמ"ע שם ס"ק ז. ד. עיין חו"מ סי' ט"ו ס"א. ה. עיין שם ובשר"ן ס"ק א, ופתחי תשובה ס"ק א, ותשובות כנסת יחזקאל סי' צ"ד.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. גְּלוּי כִּי הַשִּׁבְל מֵעֵיד שֶׁהַשְּׁנוֹת הַדִּין בֵּין עָנִי וּבֵין עָשִׁיר
 מִכָּרַח (עיין חינוך), שָׂאם יֵדַע הַדֵּל שֶׁהַדִּין יִהְיֶה בְּדִין מֵאִיזָה טַעַם
 שְׂיִהְיֶה, יִלְכוּ כֹל אֶחָד לְגֹזֵל וְלַחֲמוֹס, בְּפָרֵט בְּעָלֵי זְרוּעַ עֲנִיִּים, כִּי יֵדְעוּ שְׂיִזְכּוּ
 בְּדִין וְנִמְצָא מְלָאָה הָאָרֶץ חָמָס, וְלָכֵן מִפְּנֵי יִשׁוּבוּ שֶׁל עוֹלָם נִצְטַוְנוּ שְׂלֹא
 לִשְׂאֵא פְּנֵי דֵל וְלֹא לְהַדֵּר פְּנֵי גְדוֹלֵי (עיין אלה המצוות (האגיו) מצוה עט). וְלִשְׁוֹן סִפְרָא
 (קדושים פרק ד) 'שְׂלֹא תֹאמַר עָנִי הוּא זֶה וְאֲנִי וְהַעֲשִׂיר חֵיבִים לְפָרְנָסוֹ, אֲזַכְּנֶנּוּ
 וְנִמְצָא מִתְּפָרְנָס בְּנִקְיֹת, תִּלְמוּד לֹאמַר 'לֹא תִשָּׂא פְּנֵי דֵל'.

חולין קכד. סנהדרין פרק א, רמב"ם הל' סנהדרין פ"ב, ספר המצוות לא תעשה רע"ז, סמ"ג
 לאוין ר"ג, סמ"ק סי' ר"ט, יראים מצוה רל"ט.

מצוה פ

מצות פְּרִיקָה (מצות עשה ל"ג)

צְנוּת הַקְּדוּשׁ פְּרוּךְ הוּא לְעֹזֵב בְּפְרִיקַת הַמִּשְׂא מִבְּהֵמַת חֲבֵרוֹ הָרוֹבֶצֶת תַּחַת
 מִשְׂאָהּ, שְׁנַאֲמַר (שמות כג, ה) 'כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֶׁנֶּאֱדָר רֵבִץ תַּחַת מִשְׂאוֹ
 וְגו' עֹזֵב תְּעֹזֵב עִמּוֹ. וְכֹל בְּהֵמָה וְחִיָּה וְעוֹף בְּכָלֵל.

משנה הלבית

מרחוק שיעור רס"ו אמה וב' שלישי אמה
 בהמת חבירו, אפילו הוא שונא לו, כלומר
 שראה אותו עובר עבירה, רובצת תחת משאו,
 ואפילו היה עליה משא יותר מהראוי לה,
 מצות עשה לעזור לחבירו ולפרוק המשא
 בחנם, ולטעון עמו בשכר^א.

החייבים ופטורים. ואם אין הבעלים שם
 פורקו מעצמם^ב. עבר ולא פרק

עובר בעשה ולאוי^ג. היה רחוק יותר משיעור

אלו חובה עלינו ביותר לסלסל ולרומם הוגי
 ולומדי התורה (עיין בשבות יעקב חלק א (סי'
 קמ"ד) ובנתיבות המשפט כתב שכן עיקר).

כללי המצוה. ויש בזה חד עשה וב' לאוין,
 'ודל לא תהדר בריבו', 'לא תשא פני
 דל', ועשה ד'כקטון כגדול תשמעון' (דברים א,
 יז)^ז. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בראוי לדון
 והעובר עליה אין בו מלקות.

פ) גדרי המצוה. קיום המצוה, הרואה

1. ע"פ ויקרא יט, טו. 2. הובא בחינוך כאן. 3. סמ"ק. 4. רמב"ם הל' רוצח פ"ג ה"א וה"ו-ז. חו"מ סי'
 ערב ס"א וס"ה-ו. 5. רמב"ם שם ה"ח. חו"מ שם ס"ז. 6. רמב"ם שם ה"ב. חו"מ שם ס"א.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. לְלַמֵּד נַפְשֵׁנוּ בְּמִדַּת הַחֲמִלָּה לְחַמֵּל עַל הָאִישׁ
הַמִּצְטַעֵר בְּאַבְדַּת מָמוֹן וְכָל שֶׁפֶן הַמִּצְטַעֵר בְּגוֹפוֹ, וְאַפְלוּ עַל
בְּהֵמָה הַמִּצְטַעֵר, מִצְוָה עָלֵינוּ לְחַמֵּל וּלְהִצִּילֵם (חינוך). גַּם לְהַכְנִיעַ אֶת
יְצָרוֹ וּלְהִרְבּוֹת שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ, שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא שׁוֹנֵא וְחַמֵּל
עָלָיו וּמִצְטַעֵר עַל אַבְדָּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (ב"מ לב:): 'אוֹהֵב לְפָרוֹק וְשׁוֹנֵא לְטַעֵן
טוֹעֵן לְשׁוֹנֵא, וְהֵקֵם תִּקְיָם עִמּוֹ, רוֹצֵה לֹאמֵר אִם בְּשַׁעַת פְּרִיקָה הָיוּ
שׁוֹנֵאִים, בְּשִׁיבֹאוֹ לְטַעֵן כְּכֹר יִשְׁלִימוּ זֶה לְזֶה וְיִהְיוּ אֲחִים וְרַעִים (עקידת
יצחק (עראמה) שער מו). וְעַל דֶּרֶךְ הַרְמֵז לְהַתְעוֹרֵר הָאָדָם כְּשִׁירָאָה חֲמוּרוֹ
תּוֹעָה, כְּלוֹמֵר שִׁירָאָה הַחֲמֹר שְׁלוֹ תּוֹעָה חֵם וְחִלְלָה, יִשְׁכַּנּוּ לְהַשֵּׁם
יְתִבְרַךְ, וְיִקַּח קָל וְחֲמֹר דְּעַל שׁוּרוֹ וְחֲמוּרוֹ שֶׁל אוֹיֵב צְוָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא לְרַחֵם עֲלֵיהֶם וּלְהִשְׁכִּיב עַל חַיָּיו, הַאִיךְ לֹא יִהְיוּ רַחֲמָיו בְּרֵאוֹתוֹ

משנה הלכות

שאר פרטי דינים (וצער בעלי חיים).
ומדדה עמו עד פרסה, ובשכר^ז. מצות
פריקה קודמת לטעינה, היה אוהב לפרוק
ושונא לטעון השונא קודם כדי לכופ את
יצרו^{טו}. ובאדם הרובץ תחת משאו אי שייך
מצוה זו נחלקו הפוסקים כיון שיש לו דעת^{טז}.
בהמת עכו"ם במשא של ישראל אם העכו"ם
מחמר פטור, ואם לאו חייב משום צער
ישראל^{יז}. ונחלקו הפוסקים^{יח} אי צער בעלי
חיים דאורייתא או דרבנן, ולמאן דאמר
דאורייתא הוא הדין בשאר צער מחויב לעזור.
הנשבע שלא לפרוק לא חל השבועה דהוא

זה פטור^{יט}. וחייב לפרוק ולטעון אפילו מאה
פעמים^כ. הלך בעל הבהמה וישב לו ואמר
הואיל ועליך מצוה פרוק פטור^{כא}. ומכל מקום
בשכר חייב משום צער בעלי חיים^{כב}, ואם היה
בעל הבהמה זקן או חולה חייב לפרוק
ולטעון לבדו^{כג}. היתה הבהמה רבצנית פטור^{כד},
רובץ ולא עומד, רובץ ולא מפורק, ובשכר
בכל ענין חייב^{כה}. היה כהן והוא בבית הקברות,
או זקן ואינו לפי כבודו^{כו}, או שהיה פסידת
ביטול מלאכתו שהוא עסוק בה מרובה משל
חבירו פטור, הא כשל חבירו חייב^{כז}. והעושה
לפנים משורת הדין תבוא עליו ברכה^{כח}.

ד. רמב"ם שם ה"ו. חו"מ שם ס"ה. ה. רמב"ם שם ה"ה. חו"מ שם ס"ד. ו. רמב"ם שם ה"ח. חו"מ שם
ס"ז. ז. רמ"א חו"מ שם ס"ט. ח. רמב"ם שם. חו"מ שם ס"ז. ט. חו"מ שם ס"א בהג"ה. י. מנחת חינוך.
יא. רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם ס"ב ג'. יב. עיין חו"מ סי' רס"ה. ועיין מנחת חינוך כאן. יג. רמב"ם שם
ה"ד. חו"מ שם ס"ג. יד. רמב"ם שם ה"ז. חו"מ שם ס"ד ו'. טו. רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם ס"י. טז. עיין
מנחת חינוך. יז. רמב"ם שם ה"ט. חו"מ שם ס"ח. יח. עיין כסף משנה שם ה"ט, ועיין מנחת חינוך, חו"מ
שם ס"ט בהגה.

'רביץ תחת משאו', ולא תניח תחת השוּנא שהוא הייצר הרע (שפתי כהן

צפת) שמות כג, ד).

ב"מ פ"א. פ"ב. רמב"ם ה"ו רוצח פי"ג, ספר המצוות מצות עשה ר"ב, סמ"ג עשין פ', סמ"ק סי' נ"ד, ויראים רס"ז, חושן משפט סי' רע"ב.

מצוה פא

שלא להטות דין (לא תעשה מ"ח)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְהַטוֹת מִשְׁפֵּט חוּטֵא מִפְּנֵי רִשְׁעוֹ, שְׁנֹאֲמַר (שמות כג, ו) 'לֹא תִטֶּה מִשְׁפֵּט אֲבִינֶךָ בְּרִיבוֹ, פְּרוּשׁ 'אֲבִיוֹן' בְּמִצְוֹת.

מִזְרָרְשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי הַמִּשְׁפָּט לְאֵלִקִּים הוּא וְצִוָּה לְהַשׁוֹת הַדִּין בְּכָל אִישִׁי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יֵאמַר הַדִּין הוּאֵיל וְרִשְׁעֵה הוּא אִטָּה עָלָיו אֵת הַדִּין,

כִּי הַמִּשְׁפָּט בְּרִשְׁעִים עַל רִשְׁעָתָם מְסוּר בְּיַד יוֹצֵר כֹּל לְהַעֲנִישׁוֹ, עֲכָשׁוֹ הוּא צַדִּיק בְּדִינוֹ יִקַּב הַדִּין אֵת הָהָר, וְלִכֵּן אֲסוּר לְעוֹת עָלָיו הַדִּין וְלִקַּח מְמוֹנוֹ

משנה הלכות

והמטה משפט אביון מישראל עובר בג' לאוין, על 'לא תעשו עול במשפט' (ויקרא יט, טו), ו'לא תטה משפט' (דברים טז, יט), ו'לא תטה משפט אביון בריבו' (שמות שם), עיין שם. וכן דעת היראים, ומהר"ם שי"ק הביא ראיה לשיטת הסמ"ג מהגמרא (גיטין טו). 'בני רוכל תקברם אמם', ופירש רש"י (ד"ה תקברם) שמתוך שרשעים היו לא דקדקו בדינם.

באיזה אישים נוהג. ונוהג לאו זה בכל מקום ובכל זמן, בזכרים שהם ראויים לדון, ובנשים אם קיבלו עליהם בעלי דינין להיותה דנה בדיני ממונות עוברת גם כן

כנשבע לבטל המצוה^ט. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בכל אישי ישראל בזכרים ונקבות.

פא) גדר המצוה לדעת הרמב"ם והשולחן

ערוך. קיום המצוה, צדיק ורשע

שבאו לדין, והדין נוטה לצד הרשע, אסור לבית דין להטות דינו ולומר רשע הוא ומצוה לחסרו^י. וכתב הרמב"ם^י 'אל תאמר רשע הוא וחזקתו משקר, וחזקת זה (הצדיק) שאינו משנה בדיבורו, אטה הדין על הרשע, על זה נאמר 'לא תטה'.

דעת הסמ"ג. ודעת הסמ"ג בלאוין (רג-רד)

ד'אביון' כמשמעו, אביון ממש.

יט. מנחת חינוך. פא) א. עיין חינוך. ב. מכילתא, הובא בספר המצוות לאוין רע"ה, חו"מ סי' י"ז סי'. ג. הל' סנהדרין פ"כ ה"ה.

מִמְנוּ (עיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה מח. ועיין חינוך). גַּם כִּי דִלְמָא נָפִיק מִנָּה זֶרְעָא מְעֵלְיָא (ע"ע ב"ק קיט.). גַּם דִּילְמָא אָתִי לְאַפְקוּרֵי טָפִי אַחַר שְׂרִישַׁע נְמוּר הוּא, אַל תִּשְׁפְּטֵהוּ כְּרִישַׁעְתּוֹ כְּדִי שְׂלֵא יוֹסִיף עַל חֲטָאתּוֹ פְּשַׁע (טעמי מצות שם).

מכילתא משפטים מס' נזיקין כ, רמב"ם הל' סנהדרין פ"ב, ספר המצוות לא תעשה רע"ח, חושן משפט סי' י"ז.

מצוה פב

שְׂלֵא לְהַרְג בְּאִמְד תְּדַעַת (לא תעשה מ"ט)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַבֵּית דִּין שְׂלֵא לְהַרְג נָקִי, כְּלוֹמַר לְחַתֵּךְ הַדִּין בְּאִמְד תְּדַעַת, אֲפֹלוּ רְאוּהוּ רוֹדֵף, כִּי אִם בְּעֵדֵי רְאִיָּה בְּרוּרָה, שְׁנֵאמַר (שמות כג, ז) 'וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תִּהַרְג'.

משנה הלכות

דינים. עדים שבאו להעיד על הרוצח צריכין להעיד שראו בעיניהם ממש עצם ההריגה, העיד בידיעה גמורה שלא בראיה, כגון שנכנסו שניהם לבית ויצא אחד וסייף בידו ונכנסו ומצאו השני חתוך הראש ומפרפר אינו כלום^א. ובדיני ממונות נחלקו הפוסקים אי מהני ידיעה ברורה בלי ראיה^ב. עדי עריות דעת רבינו בעל הלכות גדולות (הל' מיאון) שצריכים להעיד שראו כמכחול בשפופרת, ולדעת רוב הפוסקים^ג סגי אם העידו שראו שוכבים זה על זה כדרך המנאפים, ואף דהוי ידיעה לחוד ולא ראיה מכל מקום אומדנא כזו מהני משום דאש בנעורת אפילו בדיני נפשות כמו שכתבו התוס' והרשב"א.

בלאו זה^ה, ואין לוקין עליו. בן נח שהטה דין הרמב"ן בפרשת וישלח (בראשית לד, יג) מביא מהירושלמי דבן נח שהטה דין נהרג, כדן בן נח במצוה שלו^ו, אמנם רש"י על הפסוק (דברים א, ט) 'לא אוכל לבדי שאת אתכם', כתב 'אלא כך אמר שלמה אין דייני אומה זו כדייני שאר האומות עכו"ם שאם דן והורג ומכה וחונק ומטה את דינו, וגוזל אין בכך כלום, אם אני חייבתי ממון שלא כדן נפשות אני נקבע, שנאמר (משלי כב, כג) 'קבע את קובעיהם נפש'. והמנחת חינוך והברית משה לא הרגישו בזה.

פב) גדר ידיעה גמורה בדיני נפשות ושאר

ד. מנחת חינוך. ה. הובא במנחת חינוך. **פב** א. רמב"ם הל' סנהדרין פ"כ ה"א. ב. עיין חו"מ סוף סי' ל' וסי' צ', ובית שמואל אבן העזר סי' מ"ב, ובאות' סוף סי' צ. ג. עיין רמב"ם הל' איסורי ביאה פ"א הי"ט, אבן העזר סי' כ' ס"א, וסי' קע"ח סט"ז, ועיין משנה הלכות על הבה"ג שם אות נ' שגם או"ז ור"ח ור"ת חולקים על בה"ג.

מְשַׁרְשֵׁי הַמִּצְוֹת. מִה שְׁאָמְרוּ בְּמִכְלִלָתָא (משפטים מס' נויקין כ) 'רְאוּהוּ רוֹדְף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהַרְגוֹ וְהִתְרוּ בּוֹ וְאָמְרוּ לוֹ, יִשְׂרָאֵל הוּא אִם הֲרַגְתָּ תִּהְרַג, וְהֶעֱלִימוּ עֵינֵיהֶם וּמִצְאוּהוּ הָרוּג וְהִסְיֵף מְנַטֵּף דָּם מִיַּד הַהוֹרֵג שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהִי חַיִּב, תִּלְמוּד לֹאמֵר 'וְנָקִי וְצַדִּיק אֵל תִּהְרַג' (הובא בחינוך). וְצִוְּתָה הַתּוֹרָה בֵּן, דָּאם הָיָה הַדְּבָר מְסוּר לְשִׁכַּל וְאָמַד דַּעַת כָּל דִּין לְפִי שְׂכָלוֹ, יָבֵא לְפַעֲמִים לְהַרְגֵּנָקִי וְצַדִּיק, וְלִכֵּן הֶעֱמִידָה הַתּוֹרָה גְּבוּלִים עַד שְׂפָשׁוּם אַפְּן בְּעוֹלָם לֹא יִשְׁפָּךְ דָּם נָקִי (אלה המצות (חאגיז) מצוה פב. ועיין חינוך), וְאָמְרָה הַתּוֹרָה (שמות שם) 'כִּי לֹא אֲצַדִּיק רְשָׁע', כְּלֹאמֵר אֵף עַל פִּי שְׂיָצֵא צַדִּיק מִבֵּית דִּינָךְ לֹא אֲצַדִּיקָהוּ אֲנִי בְּבֵית דִּינִי אִם הוּא חַיִּב, וְלִכֵּן 'וְנָקִי וְצַדִּיק אֵל תִּהְרַג' (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה מט).

סנהדרין לז: רמב"ם הל' סנהדרין פ"כ, ספר המצוות לא תעשה ר"צ, סמ"ג לאוין ר', יראים רמ"ו, חושן משפט סי' מ"ו.

משנה הלכות

אותו שנאמר 'ונקי אל תהרוג', וזה אף על פי שאינו צדיק, שלא נצטדק בבית דין 'נקי' הוא מדין מיתה שהרי יש לו לזכותו. יצא מבית דין זכאי, ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה, אין מחזירין אותו, דכתיב 'וצדיק אל תהרוג', זה שנצטדק בדיון אף על פי שיכול להיות שאינו נקי 'אל תהרוג' אותו, 'כי לא אצדיק רשע', אם מידך יצא זכאי מידי לא יצא זכאי, יש לי הרבה שלוחים ליפרע ממנו'. והרמב"ן ז"ל חשב מקרא זה לשני לאוין 'נקי', ו'וצדיק'. ונוהג בזמן שדנין דיני נפשות בראויים לדון.

עדות מיוחדת. העדים צריכים שיהיו רואים זה את זה בשעת המעשה, ראוהו אחד מחלון זה ואחד מחלון זה ואינם יכולים לראות זה את זה פטור¹. אם מי שהתרה בו ראה את שני העדים הרי זה עדות אף שהם לא ראו זה את זה².

שאר פרטי דינים. העידו עליו ב' עדים מב' עבירות, כגון אחד מעיד שעבד לחמה, ואחד מעיד שעבד ללבנה, אינו נהרג דבעינן באותה מעשה ב' עדים³. יצא מבית דין חייב ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות, מחזירין

ד. רמב"ם הל' עדות פ"ד ה"א. ה. רמב"ם שם. ו. שם הל' סנהדרין פ"כ ה"א. ז. שם פ"י ה"ט, ופי"א ה"א.

מצוה פג

לא תקח שחד (לא תעשה ג)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לקח שחד אפלו לדון דין אמת לזכות הזכאי ולחוב החיב, שנאמר (שמות כג, ח) 'ושחד לא תקח'.

משרשי המצוה. מאחר שלקח השחד ממנו אי אפשר שלא יטה בזכותו, שמעור עיני שכלו מהבין (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה ג), והוא כמו שאמרו (כתובות קה:): 'אין אדם רואה חובה לעצמו'. ואסרו אפלו שחד דברים, כי התורה ירדה לסוף השחד שיעור פקחים, והיום יקח שחד דברים, למחר יקח שחד ממון לדון דין אמת, ולמחרתו יקח שחד לענת הדין (אלה המצות (האגוז) מצוה פג). ואסרה תורה השחד אפלו בדין אמת כדי להסיר מבינינו ההרגל הרע הזה, ודבר ברור הוא אין צריך מופת (חינוך). גם כי הדין צריך להיות דומיא דשופט כל הארץ שאינו מקבל שחד

משנה הלכות

אסור^א. ובגמרא (שם) מביא מעשה בשמואל שהיה עובר בספינה ופשט אחד ידו וסייעו בעלייתו והיה לו דין, ושמואל אמר ליה פסילנא לך לדינא^ב. וכן באחד שהעביד נוצה של עוף מהדיין, ואחד שכיסה הרוק לפני הדיין, ואחד שהביא מתנה אחת ממתנות כהונה לדיין, בכולם חשבינן שוחד דברים. מכוער הדיין שנוטל שכר בטלה שלא מוכח ודן, אבל שכר בטילה דמוכח מותר ליטול משניהם, ובלבד שלא יתן אחד יותר מחבירו^ג. שאר פרטים. בן נח שלקח שוחד נהרג עליו, כך דעת הרמב"ן בפרשת וישלח

פג) גדר האיסור וחיוב השבה. דיין שקיבל שוחד אפילו לזכות, וכל שכן לחובה עובר בלאו זה, וחיוב להחזיר השוחד כשתבעו^ד. מת הדיין, על היורשים להחזיר דהוה גזל גמור^ה. שוחד דברים בכלל הלאו^ו. והנותן עובר משום 'לפני עיוור לא תתן מכשול'^ז.

אוהב, שונא, ושוחד דברים. אמרו בגמרא (כתובות קה:): 'לא לידון אינש לא למאן דרחים ליה ולא למאן דסני ליה, למאן דרחים דלא חזי ליה חובה למאן דסני ליה לא חזי ליה זכותא. נתן לו פחות משוה פרוטה

פג) א. רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ג ה"א. חו"מ סי' ט' ס"א. **ב.** מנחת חינוך. **ג.** רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם (ועיי' סמ"ע ס"ק ד). **ד.** שם ה"ב. חו"מ שם. **ה.** מנחת חינוך. **ו.** רמב"ם שם ה"ה. חו"מ שם ס"ה.

דְּבָרִים, כְּגוֹן וְדוּי בְּלִי תְּשׁוּבָה, וְשִׁחַד מְמוֹן כְּגוֹן מְצוֹת בְּשִׁבִיל עֲבֹרוֹת, וְלִכְּנ
'לֹא תִקַּח שִׁחַד' (אלה המצות שם).

כתובות קה.: רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ג, ספר המצוות לא תעשה רע"ד, פמ"ג לאוין ר"ח,
פמ"ק ר"א, יראים רמ"ב, חושן משפט סי' מ'.

מִצְוַת פֶּד

וְהַשְּׁבִיעַת תְּשֻׁמְטָנָה (מצות עשה ל"ד)

צְנוּת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעַם קְדוֹשׁ לְהַפְקִיר כָּל דְּבַר מֵאֲכָל שְׂתוּצִיא הָאָרֶץ
בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁנַת הַשְּׁמֵטָה, שְׁנֵאמַר (שמות כג, יא) 'וְהַשְּׁבִיעַת
תְּשֻׁמְטָנָה וְנִשְׁטָתָה וְאָכְלוּ אֶבְיָנֵי עַמְּךָ'.

משנה הלכות

להקדש חייב בשביעית, והרמב"ם השמיט
הלכה זו, ובכתבי להגאון מוהרי"ז מינצבערג
זצ"ל^ה הארכתי בזה דסבירא להו להתוס'
והרמב"ם דלא קיימא לן כהירושלמי בזה, וזה
תלוי במחלוקת אי שביעית אפקעתא דמלכא
או לא.

דיני פירות שביעית. פירות שביעית פטורין
מן המעשר^ו. ואין עושין בהן סחורה^ז
ולא מלוגמא או רטייה לרפואה^ח. ואם אינו
מיוחד למאכל אדם עושין ממנו מלוגמא
לאדם, אינו מיוחד לא למאכל אדם ולא
לבהמה כגון הסיאה והאזוב והקורנס תלוי
במחשבת אדם, חשבן לאכילה דינן כמאכל,
חשבן לעצים דינן כעצים^ט. לא יאכיל פירות
אדם לבהמה ופירות בהמה לאדם^י.

(בראשית לד, יג) בשם הירושלמי^י. ובישראל
הנוטל שכר דיניו בטלין וחייב להחזיר
השכר^ט. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בראוי
לדון, ואין לוקין על לאו זה שניתן להשבון^ז.

פד) הפקר פירות שביעית. קיום המצוה,
מצות עשה להפקיר כל פירות

שתוציא הארץ בשנת השמיטה הפקר גמור
בין לעניים בין לעשירים, נעל שדהו או כרמו
או תלש הפירות והחזיקם ביטל עשה זו,
ומותר להביא מעט לתוך ביתו כדרך
שמביאין מן ההפקר^א. ונחלקו המהרי"ט^ב
ובית יוסף^ג ואחרונים היכא דלא הפקיר אי
הוה אפקעתא דמלכא וממילא הוה הפקר, או
בעי דוקא הפקר בעלים וכל כמה דלא
הפקירו הוה גזל. ובירושלמי^ד 'הנוטע כרם

ז. ע"פ דברים טז, יט. ח. הובא במנחת חינוך. ט. רמב"ם שם פכ"ג הל' ה"ה. חו"מ שם ס"ה. י. חינוך.
פד) א. רמב"ם הל' שמיטה פ"ד הכ"ד. ב. ח"א סי' מ"ג. ג. שו"ת מהרי"ט שם סי' מ"ב. ד. פאה פ"ז ה"ז.
פסחים פ"ד ה"ט. ה. משנה הלכות ח"ד סי' רט"ז רי"ז. ו. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ו ה"ה. ז. רמב"ם הל'
שמיטה פ"ו ה"א. ח. רמב"ם שם פ"ה ה"י-א. ט. רמב"ם שם. י. רמב"ם שם ה"א.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה, לְקַבֵּעַ בְּלִבְנוּ עֲנִין חֲדוּשׁ הָעוֹלָם שֶׁעַל זֶה מוֹרָה יוֹם הַשַּׁבָּת¹ וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוֹת ל"א, יז) 'כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת', שָׂאֵז לֹא בָּרָא דְבָר, וּבָא הַמִּצְוָה בְּשִׁמְטָה לְהוֹצִיא עַל דֶּרֶךְ זֶה כָּל יְמֵי חַיֵּינוּ יוֹם וַיּוֹם שָׁנָה וְשָׁנָה לְמִנּוֹת שֵׁשׁ וְלִשְׁבַת בְּשִׁבְעִית, וְלְהֵרֵם דַּעַת הַכּוֹפְרִים שֶׁמֵּאֲמִינִים בְּקִדְמוֹת הָעוֹלָם. גַּם שְׂיִזְכֹּר הָאָדָם כִּי הָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ אֲדוֹן עַל אֲדוֹנֶיהָ וּבְעֲלֶיהָ, וּכְשֶׁהוּא חָפֵץ מִצְוָה לְהַפְקִירָהּ. וְעוֹד יֵשׁ תּוֹעֵלֶת בְּדָבָר לְקִנּוֹת מִדַּת הַבְּטָחוֹן וְהוֹתָרְנוֹת, שְׂיִפְקִיר בְּכָל שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית כָּל גְּדוּלֵי קִרְקְעוֹתָיו וּנְחַלַת אָבוֹתָיו, וְעַל יְדֵי זֶה יִרְבֶּה בְּטַחוֹנוֹ בַּה' יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ (חִינּוּךְ). וְעַל דֶּרֶךְ הַרְמֹז לְיָמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שְׁבָעִים שָׁנָה² (ע"פ תהלים צ, י) וְכֵן 'וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמַטְנָה', וְהִבֵּן.

מס' שביעית, רמב"ם הל' שמיטה פ"ד, סה"ט מ"ג קט"ד, סמ"ג עשין קמ"ח, יראים קפ"ו.

משנה הלבית

ספיחים. ספיחי תבואה בשביעית אסרו חכמים מפני הרמאים שלא יזרעו שדותיהם ויאמרו ספיחים הם¹, ובשדה ניר וכיוצא בזה לא גזרו².

כללי המצוה. ונוהג מצוה זו בזכרים ונקבות בארץ ישראל בלבד, בזמן שישראל שם. ובזמן הזה מחלוקת הפוסקים גדולה אי שמיטה דאורייתא או דרבנן³. ומהרה יבוא תשבי ויברר לנו האמת.

ביעור. כלה לחיה מן השדה חייב לבער מן הבית פירות שביעית שנלקטו מן ההפקר³. ומוציא הפירות לתוך השוק ומפקירן בפני שלשה ואפילו אוהבים, ויאמר כל מי שרוצה ליטול יבא ויטול, ויכול לחזור ולזכות בהם לעצמו⁴ (ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קל"ז). ופירות שביעית תופסין דמיו⁵, לקח בשר בפירות שביעית אלו ואלו מתבערין בשביעית, לקח בבשר דגים, יצא בשר ונכנסו דגים, וכן לעולם⁶.

יא. בית יוסף או"ח סי' רמב. חינוך מצוה לב. יב. רמב"ם שם פ"ז ה"א. יג. כסף משנה שם ה"ג. יד. רמב"ם שם פ"ו ה"ו. טו. רמב"ם שם ה"ז. טז. רמב"ם שם פ"ד ה"ב. יז. שם ה"ד. יח. עיין כסף משנה ומשנה למלך שם פ"ד הכ"ה, ומנחת חינוך כאן.

מצוה פה

לשבת ממלאכה ביום השבת (מצות עשה ל"ה)

צוה הקדוש ברוך הוא לעם קדשו לשבת ממלאכה ביום השבת, שנאמר
(שמות כג, יב) 'וביום השביעי תשבת'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁכָבָר נִתְבָּאָר כִּי שְׁבִיתָת הַשְּׁבֵת מוֹרָה עַל חֲדוּשׁ
הָעוֹלָם, וְרוּמוֹ לְעוֹלָם הֵבֵא שֶׁהוּא יוֹם שֶׁכָּלּוּ שְׁבֵת (תמיד פ"ז מ"ד),
וְשִׁקּוּלָהּ שְׁבֵת כְּנֶגֶד כָּל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוּוֹת כָּלָם (שמות כה, יב. תנחומא כי תשא לג),
וְהַכְּפָלָה בַּתּוֹרָה י"ב פְּעָמִים כְּנֶגֶד י"ב שְׁבֵטֵי יִהּ. וְאָמְרוּ רַז"ל (שבת קיח):
'אֵלְמָלָא שָׁמְרוּ יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי שְׁבֵתוֹת מִיַּד נִגְאָלִין'. וְהוּאִיל וּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה
קְרוּיָהּ שְׁבֵת וְכָלָן בְּטָלִין, יָכוֹל לֹא תִנְהַג בָּהּ שְׁבֵת בְּרֵאשִׁית, תִּלְמוּד לֹמַר

משנה הלכות

בשולחן ערוך^ה, ובספרי שו"ת משנה הלכות
(ח"ג סי' לב). אמירה לעכו"ם לעשות מלאכה
בשבת אסור משום שבות^ו.

מלאכת מחשבת. בשבת מלאכת מחשבת
הוא דאסרה תורה^ז. ומצוה להוסיף
מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו^ח. דבר
שאין מתכוין פטור^ט, ומלאכה שאינה צריכה
לגופה פטור עליה אבל אסור מדרבנן^י.

פיקוח נפש בשבת. פיקוח נפש דוחה שבת,
ואפילו ספק פיקוח נפש דספק נפשות
להקל^{יא}. ואין עושין דברים אלו בקטנים ולא

פה) גדר שבות. דעת הרמב"ן^ב דעשה
ד'תשבות' איתא אפילו כשעושה
מלאכה שאינה ממלאכות המנויות באיסור
שבת, כגון הנושא משא כבד כל היום ברשות
היחיד וכדומה, אף שאינו מלאכה ממלאכות
האסורות, מכל מקום הוא לא שבת, ועיין
רמב"ם הל' שבת^י ובמגיד משנה שם.

על מי מצווין. מצות עשה זו אנו מצווין גם
על בנינו הקטנים, ועבדינו הכנענים
שמלו וטבלו, ואמהותינו, ובהמתינו^ג. איסור
שביתת כלים דאורייתא או דרבנן עיין

פה) א. בית יוסף או"ח סי' רמב. חינוך מצוה לב. ב. בפרשת אמור, ויקרא כג, כד. ג. פכ"א ה"א. ד. רמב"ם
הל' שבת פ"ו ה"ט, פ"כ ה"א-ג, וי"ד-ט"ו, ובהל' מאכלות אסורות פ"ז הכ"ד, או"ח סי' רמ"ו ס"ג, שמ"ג ס"א.
ה. או"ח סי' רמ"ו ס"א, סי' רנ"ב ס"ה. ו. רמב"ם הל' שבת פ"ו ה"א, או"ח סי' ש"ז ס"כ, סי' של"א ס"ו, סי'
תקפ"ו סכ"א. ז. רמב"ם שם פ"א ה"ט, פ"ב ה"ז, הל' שגגות פ"ז הי"ד. ח. או"ח סי' רס"א ס"ב, סי' רצ"ג ס"א.
ט. רמב"ם הל' שבת פ"א ה"ה, או"ח סי' של"ז ס"א. י. או"ח סי' רע"ח ובבית יוסף שם. יא. רמב"ם שם פ"ב
ה"ט-י"ז, או"ח סי' רמ"ח ס"ד, שכ"ט ס"א.

'וביום השביעי תשבת'. וכמו שנברא העולם יום וְלילה פְּדֵי שְׁלֹא לְהַטְרִיחַ אֶת הַבְּרִיּוֹת בְּעֵמֶל תְּמִידִי, וְיִהְיֶה הַיּוֹם לְמִלְאָכָה וְהַלִּילָה לְשִׁנָּה, שְׂאִין לָךְ נֶפֶשׁ כָּל חַי שְׂיֻכַּל לְהַתְקִים בְּלֵי שָׁנָה. בְּן יוֹם הַשְּׁבִיעִי נָתַן לְמַנוּחָה מִן הַיָּמִים וּמִפֶּרַח הַגּוֹפִים. וּבְחַר בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כִּי הוּא הַקָּף הָאֲמֻצָּעִי מִן הַהֶקְפִּים (עיין שפע טל חלק טל שער ח פ"ד. ופרדס רימונים שער שערים פ"ה), וּמְצוּוֹת רַבּוֹת בַּתּוֹרָה סוֹבְבוֹת עַל מִסְפָּר זֶה, בְּחַר בְּרִקְעַת הַשְּׁבִיעִי שֶׁהוּא 'עֲרֻבוֹת', וּבְאֲרִיז יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא שְׁבִיעִי, וּבְמִדְבַר סִינֵי שֶׁהוּא שְׁבִיעִי, וּבָיָם כְּנָרַת שֶׁהוּא שְׁבִיעִי, וּבְאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, שְׁנַאֲמַר (בראשית ב, ג) 'וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי' (מדרש תהלים צב, א. ויק"ר כט, יא), וְכֵן יֵשׁ שְׁבַעָה קְנֵי הַמְּנוֹרָה, וְכֵן שְׁבַעָה שְׁבוּעוֹת לְסִפְרָה, וְשְׁבַעָה שְׁמֹטוֹת וְאַחַר כֵּן יוֹבֵל, וְשְׁבַע כְּבָשׂוֹת צֵאֵן בְּאַבְרָהָם (בראשית כא, כח-ל), וְשְׁבוּעָה מְלֻשׁוֹן שְׁבַע, וְהַבֵּן.

שבת קננ: יבמות מח: רמב"ם הל' שבת פ"א ב, פד"מ מ"ע קנ"ד, סמ"ג עשין ל', אורח חיים סי' רמ"ז ושי"ה.

משנה הלכות

דבר חוץ ממים ומלח^א. ועירובי חצירות אין מערבין אלא בפת^ב, ועיין שולחן ערוך סי' שפ"ו^ג. שנים הדרים עם הנכרי בחצר או עם מי שאינו מודה בעירוב צריכים לשכור רשות מהם ואפילו בפחות משוה פרוטה ואז מותר לטלטל^ד. ושוכר אפילו מאשתו ושכירו ולקטו של נכרי^ה.

כללי המצוה. נוהג מצוה זו בכל אישי ישראל בכל מקום ובכל זמן והעובר עליה ביטל עשה זו מלבד שחייב סקילה על הלאו.

על ידי נשים, כדי שלא תהא מצות שבת קלה בעיניהם, רק על ידי גדולים ונבונים, ואין להתמהמה בחילול שבת בפיקוח נפש ויעשו ללא שהות ודיחוי^א, והשואל אם מותר לחלל שבת בכהאי גוונא הרי זה שופך דמים, והנשאל הרי זה מגונה^ב.

דיני עירובין. אסור להוציא מן הבית לחצר הבית כשיש שם שני בעלי בתים או יותר בלי עירוב, וכן למבוי בלי שיתוף^ג. מערבין עירובי תחומין ושיתופי מבואות בכל

א. רמב"ם שם פ"ב הל"ג, או"ח סי' שכ"ח סי"ב. ב. שם סי"ב, ומג"א סק"א. ג. רמב"ם הל' עירובין פ"א הל"ב, או"ח סי' שס"ו ס"א, שפ"ו ס"א. ד. עיין רמב"ם שם פ"א הי"ז, פ"ו ה"ז, או"ח סי' שפ"ו ס"ד-ה, ת"ט ס"ז. ה. רמב"ם שם פ"א הל"ח, או"ח סי' שס"ו ס"ו. ו. ס"ה. ז. רמב"ם שם פ"ב ה"ט-י' והט"ז, או"ח סי' שפ"ב ס"א הל' שפ"ה ס"ג. ח. רמב"ם שם הי"ב, או"ח סי' שפ"ב ס"א.

מצוה פו

וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ (לא תעשה נ"א)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לִשְׁבַע בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה וְלְעוֹבְדֶיהָ וְלֹא נִשְׁבָּע לְעִבּוֹ"ם בָּהּ, שְׁנֹאֲמַר (שמות כג, יג) 'וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ'. וּבְכָלֵּל זֶה שְׁאֲסוּר לְהִזְכִּיר בְּפֶה אוּ בְכָתֵב הַחֲגָאוֹת שְׁלָהֶם.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. שְׁלֹא לִתֵּן חֲשִׁיבוֹת לְעֲבוּדָה זָרָה וְלְעוֹבְדֶיהָ אֶלָּא לְהִרְחִיקָהּ וְלְהַמְאִיסָהּ וְלִשְׁקָצָהּ בְּכָל אַפְּנֵי שְׁאֲפֶשֶׁר, וְהִנְשַׁבַּע אוּ הַמְשַׁבָּע אֲחֵרִים בְּעֲבוּדָה זָרָה מֵרְאֵה בָּהּ חֲשִׁיבוֹת וְנִרְאֵה כְּמוֹדָה שְׂיִישׁ בָּהּ מִמִּשׁוֹת. וְכֹא הָאֲזַהֲרָה בְּלִשׁוֹן הַזְּכָרָה לְאֲשַׁמְעִינָן שְׁחֵיב אֶפְלוּ אִם הַזְּכִיר לוֹ

משנה הלבות

מלקות (עיר מקלט)¹ ומצוה לפרסם ולהזהיר את בני ישראל על זה. אסור לומר שמור לי או אשמור לך אצל עבודה זרה פלונית, ולא ידור בשמן, ולא יקיים בשמן, ולא יגרום לאחרים שידירו ויקיימו בשמן² (ועיין לעיל במצוה כ"ט אם בן נח מצווה על ידי שיתוף).

יוצאים מן הכלל. נשבע על העבר בשקר או שוא בשם עבודה זרה ליכא איסורא דהוי ליה ליצנותא³. ובמנחת חינוך נסתפק אי עובר אם נדר או נשבע בעבודה זרה בכתב, ופשוט דהדבר זה תלוי אם נדר או שבועה בכתב הוי נדר או שבועה. ומה שעתה נוהגין להשתתף עם העכו"ם, והרי אסרו חכמים בזה דשמא יתחייב לו שבועה וישבע בעכו"ם שלו, הוא לפי שהגויים בזמן הזה נשבעין בשם, אבל אותן שנשבעין במלאכים כגון מיכאל או

פו) שיטות הראשונים בגדר איסור זה. הנשבע בשם עבודה זרה ולעובדיה⁴, או משביע לעכו"ם בה, עובר בלאו זה⁵, ויש מפרשים⁶ שעיקר הלאו הזה בא לעוסק עם עכו"ם ביום אידו (חגו) ומרויח, דאזיל ומוזהר לעבודה זרה, וקעבר אל 'לא תזכירו', כלומר שלא יזכירו אחרים על דרך האסורה להם, שכן נח מוזהר על עבודה זרה⁷.

שם עבודה זרה שלא בדרך שבועה. אסור להזכיר שם עבודה זרה אפילו שלא בדרך שבועה, והם בכלל הלאו, חוץ מעבודה זרה הכתובה בתורה כגון פעור ובעל נבוי⁸. ומזה יש ללמוד גודל האיסור למזכירים שם החגאות שלהם וכותבין אותו לפעמים בשטרות וכדומה והוא איסור גמור וחיובא

פו) א. חינוך מצוה פו. **ב.** רמב"ם הל' עכו"ם פ"ה ה"י-י"א, יו"ד סי' קמ"ז ס"א-ג. **ג.** ר"א"ה ור"ן ריש ע"ז בשם רמב"ן, וחינוך שם בשם יש מפרשים. **ד.** עיין חינוך שם. **ה.** רמב"ם שם והט"ז יו"ד שם ס"א. **ו.** עיר מקלט (לר' דוד לידא) פר' משפטים מצוה פז. **ז.** רמב"ם שם, יו"ד שם ס"ג. **ח.** מנחת חינוך.

הַשְּׁבוּעָה, וְכָל שָׁכֵן אִם הִשְׁבִּיעוּ. וְאָמְרוּ רַז"ל (תנחומא ויקרא ב) שְׁפֹאֲרָבָעִים וְשִׁמוֹנָה מְקוֹמוֹת הַזְּהִירָה הַתּוֹרָה עַל עֲבוֹדַת זָרָה לְרַב מְאוֹסָה (חינוך).
סנהדרין סג: רמב"ם הל' עבודה זרה פ"ה, סה"מ ל"ת י"ד, יורה דעה סי' קמ"ז, יראים ע"ז.

מצוה פו

לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיךָ (לא תעשה נ"ב)

הַזְּהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לְהִדִּיחַ רַבִּים אַחַר עֲבוֹדַת זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג, יג) 'לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיךָ, וְאָמְרוּ רַז"ל (סנהדרין סד:): זו אֲזַהֲרָה לְמַדִּיחַ אֶת אֲחֵרִים לְעַבֵּד אוֹתָהּ.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמִּצְוָה הַקּוֹדֶמֶת, וְעוֹד לְפִי שֶׁהִמְחִטִּיא אֶת הַרְבִּים חֲטֵא הַרְבִּים תְּלוּי בּוֹ וְהֵם נִדְחִים מְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁכֵּן שָׁנִינוּ (סנהדרין קיא:): 'אֲנִישֵׁי עִיר הַנִּדְחַת אֵין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְחִיב מִיתָה בָּזָה, מֵה נְשִׂאִין בֵּן הַמַּדִּיחַ בְּשֵׂאֵר עֲבֻרוֹת אֶפְלוּ בְּגִלּוּי עֲרִיזוֹת וְשִׁפְיַכַת

משנה הלכות

ובמנחת חינוך תירץ דמירי שהסית כל אחד בפני עצמו. ודין אחד להם אלא שהמדיחים צריכים להיות שנים או יותר ושידיחו לרבים, המודחים צריך שיהיו מאה או יותר עד רובו של שבט, ויהיו מדיחיה מאותו שבט ומאותה עיר.^א ונהרגין בסייף,^ב וממונם נשרף עם העיר על פי סנהדרין.^ג יושבי ספר אינם נעשים עיר הנדחת,^ד ולא יושבי כפר קטן ולא יושבי כרך גדול.^ה

דיני מסית. המסית אפילו אחד ומסית לאחד.^ו המסית לעבוד את עצמו

שמש וירח וכוכבים וחבריו עוברים בלאו זה (סמ"ק). ונוהג לאו זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ואינו לוקה אלא הנודד והנשבע בשמה (ולעיר מקלט אפילו המזכיר החגאות שלהם כנ"ל).

פו) דיני מדיח. כתב החינוך^א דהחילוק בין מסית ומדיח, המדיח נקרא מי שמסית לשנים או יותר, ומסית נקרא מי שמסית ליחיד. ובמנחת חינוך ומהר"ם שי"ק הקשו עליו ממשנה המפורשת^ב ה'סית לשנים הן הן עדין', הרי דקרי מסית אפילו לשנים,

פו) א. מצוה פז. ב. סנהדרין סז. כן הביא במנחת חינוך. ולפנינו איתא שם 'אמר לשני הן עדין'. ג. בשם משנת חכמים מצוה יט. ד. רמב"ם הל' עכו"ם פ"ד ה"ב. ה. שם ה"א. ו. שם ה"א. ז. שם ה"ד. ח. שם ה"ה. ט. שם ה"ב. י. שם פ"ה ה"א.

דְּמִים אֵינוֹ חַיֵּב מִיָּתֵהּ. וְאֵין בְּכָל חַיְבֵי מִיתוֹת שְׁמִכְמוּנֵין לוֹ (פי' מוֹמְיִים לוֹ בְּלִי יְדִיעָהוּ) עֲדִים חוּץ מִזֶּה. וְכָל זֶה מְשׁוּם חֲמַרְת עֲבוּדָה זָרָה שְׁכָל הַמּוֹדָה בָּהּ כְּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה בְּלָהּ' (ספרי ראה ב.). וְעַל הַהֶסְתָּה לְכַד חַיֵּב אֶפְלוּ הַמְּסִית וְהַמּוֹסֵת לֹא עָבְדוּ עֲבוּדָה זָרָה, דְּמִסִּית זֶה תִּפְשׂ אֲמָנוֹתוֹ שֶׁל נָחֵשׁ הַקְּדוּמוֹנֵי שֶׁהִסִּית אֶת חָהּהּ וְגָרַם מִיָּתֵהּ לְעוֹלָם וּלְעֶצְמוֹ וְלָכֵן הוּא יָמוּת ה' יִתְבָּרַךְ יִצְיָלְנוּ.

סנהדרין סג: רמב"ם הל' עבודה זרה פ"ד, סה"מ ל"ט מ"ו, סמ"ג לאוין כ"ג, סמ"ק קי"ט.

מִצְוָה פח

חֲנִינַת הַרְגֵּל (מִצְוֹת עֲשֵׂה ל"ו)

צְנוּת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעַם קְדוֹשׁ לְחַג וּלְעֵלוֹת לְמִקְדָּשׁ לְרַגְלֵי בְּשַׁלְשׁ רְגָלִים, שְׁנַאֲמַר (שמות כג, יד) 'שָׁלֵשׁ רְגָלִים תַּחַג לִי בַשָּׁנָה'.

משנה הלכות

לקללה, ולכן הזהירנו מכל זה, ונאמין בו יתברך שמו ונהיה ראויים לקבל כל הטוב מאיתו יתברך. ועיין לקמן מצוה תס"ד.

פח) אופן קיום המצוה. קיום המצוה, שלש מצות נוהגות ברגל, חגיגה, ראייה, ושמחה^א, וטעון לינה בירושלים אף אם לא הביא קרבן^ב. קרבן חגיגה מביא ביום טוב ראשון לשלמים^ג, ולא יפחות בה משתי כסף או יותר^ד.

פרטי דינים. השותפין מביאין קרבן אחד, ובלבד שיגיע לכל אחד שתי כסף^ה. לא הקריב בראשון מקריב כל החג ואפילו ביום

ועבדוהו חייב מיתה, ואם לא עבדוהו אף על פי שקיבלו ממנו פטור, והוא דין מחודש, אמנם המסית לעבוד את אחרים כיון שקבלו ממנו אף על פי שלא עבדוהו חייב מיתה^ו.

שאר פרטים וכללים. אם המדיחים נשים אינם נדונים בעיר הנדחת^ז. ונוהג דין זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, ובזמן שהסנהדרין דנין גידון בסקילה. וכל ההרחקות האלו בעבודה זרה וגודל עונשה הוא לטובתינו לבלתי ידח ממנו נדח, כי השם יתברך ב"ה אין בו לא קנאה ולא תחרות, אמנם הוא רוצה הוא להטיב לבריותיו, והמתפשט מאמונת ה' אינו ראוי לברכה אלא

יא. שם ה"ח. יב. שם פ"ד ה"ג. פח) א. רמב"ם הל' חגיגה פ"א ה"א. ב. תוס' ר"ה ה. ד"ה מה חג המצות טעון לינה, בשם ירושלמי. ג. רמב"ם שם ה"א וה"ה. ד. שם ה"א. ה. טורי אבן חגיגה דף ו', הובא במנחת חינוך.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. שְׁנַצְטוּיִנוּ לְעֵלוֹת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ עִם קָרְבָן, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (שמות שם טו) 'וְלֹא יֵרְאוּ פָנַי רִיקִים', וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַגּוֹף הוּא הַנְּהַנֶּה מֵאוֹתָהּ הָאֲכִילָה, מִכָּל מָקוֹם עֵקֶר הַהֲנָאָה לְנִשְׁמָה שֶׁתִּתְחַזֵּק לְהִרְאוֹת פְּעֻלוֹתֶיהָ בְּגוֹף עַל יְדֵי שֶׁתִּתְעַדֵּן וְתִתְעַנֵּג הַנֶּפֶשׁ בְּשִׁבְתוֹת וַיָּמִים טוֹבִים בְּאֲכִילָה וְשִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה מִשְׁלָמִים וְקָרְבָן חֲגִיגָה. וְהָאִמַּת שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שָׂמוּ אֵין צָרִיךְ דְּבַר מִיִּדְּנוּ כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (תהלים ג, יב) 'אִם אֶרְעֵב לֹא אִמַר לָךְ', מִכָּל מָקוֹם בְּדַמְיוֹן נִפְשָׁנוּ אֲנַחְנוּ רוֹאִים כְּאִלּוּ נַעֲמֵד לְפָנָיו, וְהָאִמַּת שֶׁהַנֶּפְשׁוֹת קְרוֹבוֹת אֶל הַטּוֹב בְּמָקוֹם הַהוּא יוֹתֵר מִכָּל שְׂאָר הַמְּקוֹמוֹת (חינוך).

חגיגה ז. רמב"ם הל' חגיגה פ"א, סה"מ מ"ע נ"ב, סמ"ג עשין רכ"ז, יראים קב"ו.

משנה הלכות

זקן וחולה, וענוג שאינו יכול להלוך יחף בלי מנעלים ובלי משענת, וטמא וערל². חציו עבד וחציו בן חורין מחלוקת הפוסקים³. לא היה ראוי בראשון פטור מן התשלומין⁴. קטן שהגדיל בתוך הרגל נראה דפטור מן הקרבן דלא היה ראוי ביום ראשון. ודעת הריטב"א [סוכה מז: ד"ה רגל] דקטן שהגדיל תוך הרגל של סוכות חייב לחוג בשמיני עצרת. הדר בחוץ לארץ פטור מן הראיה [תוס' פסחים ג: ד"ה מאליה], והרמב"ם לא הביא דין זה, ועיין משנה למלך הל' קרבן פסח [פ"א ה"א].

כללים. נוהג בזמן הבית ועובר עליה, ונראה בעזרה ביום ראשון של חג ולא הביא קרבן ביטל עשה זו, ואקרבן ראה עובר גם בלאו. ואינו לוקה עליו שהרי לא עשה מעשה.

טוב אחרון שהוא שמיני עצרת, ושבעות יש לו תשלומין כל שבעה כחג המצות¹. עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו, והוי מעוות שלא יוכל לתקונו². הקריב קרבן חגיגה בערב יום טוב ואכלה ביום טוב, נחלקו הראשונים אי יוצא בה (עיין בספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' ר"ח מירושלמי). באה מן החולין או ממעות מעשר שני המעורבות עם מעות חולין³. יש לו אוכלים הרבה מצוה להקריב הרבה קרבנות⁴.

הנדחין והפטורים. חל יום טוב ראשון בשבת אין חגיגה דוחה שבת, ויש לו תשלומין¹. ואינו דוחה את הטומאה². ואלו הפטורים מזה, נשים ועבדים טומטום ואנדרוגינוס חרש ואילם שוטה וקטן, וסומא אפילו בעין אחת, וחוגר אפילו ברגל אחת,

1. רמב"ם שם ה"ז. 2. רמב"ם שם ה"ו. 3. רמב"ם שם פ"ב ה"ח. 4. רמב"ם שם פ"א ה"א. 5. רמב"ם שם ה"ח וה"ד. 6. רמב"ם שם ה"ח. 7. רמב"ם שם פ"ב ה"א. 8. רמב"ם וראב"ד שם. 9. רמב"ם שם ה"ה.

מצוה פט

לא תזבח על חמץ דם זבחי (לא תעשה נ"ג)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לשחט הפסח ועדין חמץ ברשותנו, שנאמר (שמות כג, יח) 'לא תזבח על חמץ דם זבחי, ואיכא דיליף לה מקרא ד'לא תשחט על חמץ דם זבחי' (בפר' כי תשא, שמות לז, כה).

משחטי המצוה. לפי ששחיתת הפסח זמנו קצר, ויהיו כל ישראל טרודים בשחיתת הפסח, על כן יש חשש שמא יתרשלו לבער החמץ שזמן אסורו מחצות ואילך, ולפיכך צוה הכתוב שלא ישחטו את הפסח עד שיתבער החמץ. גם כי קביעת זמן בכל הענינים הוא קיום עשייתו, ועל כן צוה הקדוש ברוך הוא שנעשה ענינינו בסדר ובקביעות זמן לכל דבר, ולא תבוא ערוב זמן מצוה זו בגבול חבירתה (חינוך). ועל דרך הרמז החמץ הוא רמז ליצר הרע, מלשון 'מעול וחומץ' (תהלים עא, ד), והוא יורד ומסטיף ועולה ומקטרג (עיין ב"ב מז).

משנה הלכות

והשאגת אריה הקשה בסי' ע"ז דיחיי לוקין על לאו זה, הא מצי למימר דכבר ביטל החמץ והוי התראת ספק, ועיין פני יהושע גיטין י"ז בסוגיא שמא יחפה, ובשול"ת בית שערים לכ"ק זקיני מרן זצ"ל יורה דעה ק"ח, ובספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קפ"ה יישבתי בעזרת השי"ת דלא הוה התראת ספק.

כשרות הקרבן. עבר ושחט הפסח על החמץ הפסח כשר^ה. נתגבלה בשחיטה והיה לו חמץ או שחט בחוץ עובר משום שחטי

פט) גדרי הלאו. השוחט את הפסח קודם חצות פסול אפילו אין לו חמץ^א. השוחט את הפסח והיה לשוחט או לזורק דמו או למקטיר חלבו או לאחד מבני החבורה שחטו עליו את הפסח כזית חמץ ברשותו חייב השוחט מלקות, וכן הזורק, וכן המקטיר^ב.

הפטורים. היה חמץ לאחד מבני חבורה עובר, ואינו לוקה מפני שאין בו מעשה^ה. היה לו חמץ פחות מכזית אינו לוקה, ביטל חמצו קודם זמן איסורו אינו עובר^ד.

פט) א. רמב"ם הל' קרבן פסח פ"א ה"ד. **ב.** שם ה"ה. **ג.** מנחת חינוך מצוה פט, ע"פ תוס' פסחים סג: ד"ה או לאחד, דלא כחינוך ושאר ראשונים. **ד.** מנחת חינוך שם. **ה.** רמב"ם שם.

שְׁלָמִים הוּא מְלֻשׁוֹן שְׁלוֹם שָׁבָא לְהַשְׁלִים (תנחומא צו ד), וְאִם בֵּן אִיִּךְ יִחְבְּרוּ יַחַד בְּזִמְן אֶחָד. עַל בֵּן צוּה לְבַעַר הַחֲמִץ, וְאַחַר כֵּךְ יָבֹוא עוֹשֶׂה הַשְׁלוֹם שֶׁהוּא הַפֶּסַח וְכָל עֲנִינָיו. וּבִזְהָ תָבִין לָמָּה אָמַר 'דָּם זִבְחִי' וְלֹא אָמַר לֹא תִשְׁחַט הַפֶּסַח, כִּי הַדָּם הוּא הַזִּבְחָה, וְהַקְרֵבַת הָאֲמוּרִים הוּא עוֹשֶׂה שְׁלוֹם.

פסחים סג: רמב"ם הל' קרבן פסח פ"א, סה"מ ל"ת קט"ז, סמ"ג לאוין שמ"ז, יראים ת"ו.

מצוה צ

לֹא יִלִּין חֶלֶב חֲגֵי עֵד בַּקֶּר (לֹא תַעֲשֶׂה נ"ד)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְהַנִּיחַ לָלוֹן אֲמוּרֵי פֶסַח עַד בַּקֶּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג, יח) 'וְלֹא יִלִּין חֶלֶב חֲגֵי עֵד בַּקֶּר', וְנֶאֱמַר (שמות לד, כה) 'לֹא יִלִּין לְבַקֵּר זֶבַח חֵג הַפֶּסַח'. וּבְכֻלָּל הַפֶּסַח גַּם שָׂאָר אֲמוּרֵי קִדְשִׁים.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. שְׁלֹא יִלִּין הָאֲמוּרִים עַד בַּקֶּר שֶׁמָּא יִסְרִיחוּ וְאֵיפָא בְּזִיּוֹן קִדְשִׁים, וּמִפְּטַעַם זֶה צוּה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשַׂרְף הַנּוֹתֵר, שְׁלֹא לָבֹוא לְיַדֵּי בְּזִיּוֹן. גַּם כִּי בִּשְׂרַח הַקֶּרֶן רָאוּי לְהַקְרִיבוֹ סְמוּךְ לְשַׁחִיטָה בְּזִמְנוֹ הַקְּבוּעַ אֱלִיּוֹ, וְהַמְעַבֵּיר הַמוֹעֵד נִרְאָה כְּמַתְיָאֵשׁ וּמְשַׁלֵּיךְ אֶת הַדָּבָר אַחַר גְּוֹו, וְאֵינְנוּ מַתְעוֹרֵר בְּכּוֹנְנוֹתָיו אֶל הָעֵבוּדָה יָפָה, וְנִרְאָה כְּמַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִן הַקִּדְשׁ,

משנה הלכות

צ) הגדרת האיסור. המניח אימורי פסח בעזרה, והוא הדין אימורי שאר קדשים, ולא הקטרים קודם שיעלה עמוד השחר עובר בלאו^א. אם לנו בראשו של מזבח לא נפסלו בלינה ואינו עובר עליהם אפילו ימים רבים, דאין לינה מועלת בראשו של מזבח (עיין בספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' ר"ב ר"ג)^ב, גם במשלה בהן אור ברובן או

חוץ וגם משום חמץ (שעה"מ ומנחת חינוך) וצ"ע. וכתבו קצת האחרונים ז"ל דהחמץ צריך להיות דוקא בירושלים ולא חוצה^ג, וכבר הארכתי בספרי שו"ת משנה הלכות (ח"ב סימן כ"ו וכ"ז) דאפילו בסוף העולם^ד. ונוהג בזמן הבית בזכרים ונקבות דאשה כשרה לשחיטת קדשים, אבל אשה שזרקה או הקטירה פטורה מלאו זה, דלאו בת הקרבה היא.

ו. עיין בזה גם בירושלמי פסחים פ"ה ה"ד. ז. וע"ע במשנה הלכות למס' פסחים סג. א. רמב"ם הל' קרבן פסח פ"א ה"ז, וחינוך מצוה צ. ב. וע"ע במשנה הלכות לפסחים נט.

וּמִפְּנֵי כֶּךָ נִפְסָלִין (חינוך). גַּם לְזֵרוּ הַמְזוּזִים שְׁלֵא לְהוֹתִיר. וּלְפִי שְׁכָל יוֹם יֵשׁ לוֹ מִלְאָךְ מִיַּחַד הַפּוֹעֵל בּוֹ, לְפִיכֶךָ אֵין לְהוֹתִיר מְזָה עַל זֶה שְׁנִרְאָה כְּמִזְמָנוֹ עַל הַשִּׁירִים וְהַנּוֹתָר, דּוּמְיָא דְאֵין יוֹם טוֹב מִכֵּין לְחִבְרוֹ (ביצה יז).

פסחים כט: רמב"ם ה"ק קרבן פסח פ"א, סה"מ ל"ת קט"ז, סמ"ג לאוין שמ"ח.

מצוה צא

מצות בכורים (מצות עשה ל"ז)

צְנוּתָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעַם קְדוֹשׁ לְהֵבִיא בְּכוֹרִים לְמִקְדָּשׁ, שְׁנֵאמַר (שמות כג, יט) 'רֵאשִׁית בְּכוֹרֵי אֲדָמְתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹקֶיךָ'.

משנה הלכות

והעובר עליו אינו לוקה משום דאין בו מעשה. קומץ שנתפגל מקצתו בארץ ומקצתו משלה בו האור יעלה כולו.¹

צא) הפרשת ביכורים. קיום המצוה, אדם נכנס בתוך שדהו ורואה תאנה

שבכרה או אשכול ענבים שביכרו, קושרן בגמי ואומר הרי אלו ביכורים, והם נעשים ביכורים במחובר משקרא להם שם. לא הפרישים במחובר מפרישים אחר שנתלשו.²

העלאתם. ולא יעלהו יחיד, אלא כל העיירות שבמעמד מתכנסין לעירו של

מעמד שנאמר (משלי יד, כח) 'ברוב עם הדרת מלך', ולנים ברחובה של עיר מפני הטומאה שבבתים. בשחר הממונה אומר 'קומו ונעלה ציון אל ה' אלקינו'.³ שור הולך לפניו וקרניו מצופין זהב ועטרה של זית בראשו, והחליל מכה לפניו וקורין בדרך 'שמחתי

מקצתו, ועיין רמב"ם הל' פסולי המוקדשין⁴ שפסק דלינה מועלת בראשו של מזבח, על כל פנים הוא מחלוקת אי קיימא לן מועיל או לאו. עבר והלין עובר גם בעשה ד'כל הלילה עד הבוקר' לבד מהלאו, עיין בחגיגה י:.

שבת ויו"ט. ומצוה להקריבם ביום אפילו בשבת, כגון אימורי התמיד או ערב פסח שחל בשבת, אף שיכול להקריבן כל הלילה דחלבי שבת קרבין ביום טוב, מכל מקום גדולה מצוה בשעתה.⁵ חל ערב פסח בחול אין קרבין בלילה דחלבי חול אין קרבין ביום טוב וכל שכן בשבת.⁶ ואם משלה בהן האור מערב שבת יקריבו אפילו בשבת ויום טוב.⁷ ונחלקו האחרונים באברים שעלו בשבת אם ירדו, עיין משנה למלך הל' תמידין ומוספין פ"א ה"ז, ובמשנה הלכות הנ"ל (ס' רד).

שאר פרטים. ונוהג לאו זה בזמן הבית,

ג. פ"ג הי"א. ד. עיין מנחת חינוך. ה. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ד ה"ג. ו. רמב"ם הל' קרבן פסח שם ה"ח. ז. עיין תוס' יומא מז. ד"ה אבל, משנה למלך הל' מעשה הקרבנות שם. ח. רמב"ם הל' פסולי המוקדשין פ"ג ה"ז. **צא) א.** רמב"ם הל' ביכורים פ"ב הי"ט. ב. ע"פ ירמיה לא, ה.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. כְּדֵי לְקַבֵּעַ בְּנַפְשֵׁנוּ שְׁהַלֵּל מֵאֲתוֹ יִתְפָּרֵךְ שְׁמוֹ, וְאִין
הַתְּבוּאוֹת וְהַפְּרוֹת בְּכַח שׁוֹרֵי, וְלֹא בְּרַב הַשְּׁתַדְלוֹת וַיִּגְעָה, אֶלֶּא
הַכֵּל מֵאֲתוֹ יִתְפָּרֵךְ אֲשֶׁר יִשְׁלַח בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו כְּשֶׁנִּשְׁמַע לְמִצְוֹתָיו.
וְלִכֵּן צִוָּה לְהַבְיִיא רֵאשִׁית הַפְּרִי לְמִקְדָּשׁ וּלְהַנִּיחוֹ לִפְנֵי ה' לְהוֹרוֹת כִּי הַפְּרוֹת
וְכָל הַטּוֹבוֹת מֵאֲתוֹ יְבוֹאוּ, וְעַל יְדֵי זֶה נִהְיָה רֵאוּיִים לְבְרָכָה וְיִתְפָּרְכוּ הַפְּרוֹת
וְתִתְחַזַּק הָאֱמוּנָה (הַיּוֹד).

תרומות פי"א מ"ג, ביכורים פ"א ופ"ג, כ"ב כו: רמב"ם הל' ביכורים מפ"ב עד פ"ה, סה"מ מ"ג
 קכ"ה, סמ"ג עשין ק"מ.

משנה הלכות

והעבד והשלית, האשה והטומטום
 והאנדרוגינוס מביאין ואינם קורין^כ. ביכורים
 אינו נוהג אלא בשבעה מינים חטים,
 ושעורים, ענבים, תאנים, רימונים, זיתים,
 ותמרים^כ. אין מביאין משקין חוץ מזיתים
 וענבים בלבד, שנאמר (דברים כו, ב) 'פרי
 האדמה'^כ. ואינו נוהג אלא בארץ ישראל,
 ומדרבנן בערי סיחון ועוג^כ.

שאר פרטים. ומהתורה אין להם שיעור,
 ומדרבנן צריך להפריש אחד משישים,
 הרוצה לעשות כל שדהו ביכורים עושה^ט.
 הקרובין לירושלים מביאין פירותיהן לחין,
 והרחוקין יבשין^ט. ואין מביאין מחדש על ישן,
 ומישן על חדש^ט. ואינו מביא אלא מקרקע
 שלו^ט. קונה אילן אינו מביא, קונה קרקעו
 עמו מביא^ט. וזמנם מעצרת עד חנוכה^ב.
 והעובר ולא הביא ביטל עשה זו.

באומרים לי בית ה' נלך^ז. הגיעו קרוב
 לירושלים עטרו ביכוריהן, והפחות והסגנין
 והגזברים יוצאין לקראתם מירושלים, נכנסו
 לירושלים קוראין 'עומדות היו רגלינו
 בשעריך ירושלים'^ה. בעלי אומנות
 שבירושלים עומדים מפניהם ושואלין
 בשלומם! הגיעו להר הבית, כל אחד נוטל
 את סלו על כתפו ואומרים 'הללויה הללו
 א-ל בקדשו' וגו' עד 'כל הנשמה'^ז, הגיעו
 לעזרה דיברו הלויים שיר 'ארוממך ה' כי
 דיליתנו'^ה.

חיובי המביאים. והמביא ביכורים טעון לינה
 בירושלים, שנאמר (דברים טז, ז)
 'ופנית בבוקר והלכת לאהליך'^ט. נמצאת
 הביכורים טעון שבעה דברים הבאת מקום,
 וכלי, קריאה, וקרבן, ושיר, ותנופה, ולינה^ז.

אישים ופירות הפטורים. האפטורופסין

ג. ע"פ משלי יד, ד. ז. פסוק בתהלים קכב, א. ה. רמב"ם שם פ"ד הט"ז. (והוא פסוק בתהלים שם ב).
 ו. רמב"ם שם הי"ז. ז. תהלים קנ, א-ו. ח. רמב"ם שם. (והוא פסוק בתהלים ל, ב). ט. רמב"ם שם פ"ג הי"ד.
 י. רמב"ם שם. יא. רמב"ם שם פ"ד ה"ב. יב. רמב"ם שם פ"ב ה"ב. יג. רמב"ם שם ה"ד. יד. רמב"ם שם
 ה"א. טו. רמב"ם שם הי"ז. טז. רמב"ם שם ה"ה. יז. רמב"ם שם ה"ז. יח. רמב"ם שם ה"ג. יט. רמב"ם
 שם הי"ג. כ. רמב"ם שם ה"ו.

מצוה צב

דיני בשר בחלב (לא תעשה נ"ח)

הזהיר הקדוש ברוך הוא לעם קדשו שלא לבשל בשר בחלב, שנאמר (שמות כג, יט) 'לא תבשל גדי בחלב אמו'. ובא הפרוש בזה דלאו דיקא גדי אלא כל בשר במשמע.

משרשי המצוה. כתב האבן עזרא (שמות שם) דאין לנו לבקש מה טעם אסורו כי נעלם מעיני הנבונים, ואולי היה פי אכזריות לב הוא לבשל הגדי עם חלב אמו בדרך 'ישור או שיה אתו ואת בנו לא תשחטו' (ויקרא כב, כח), גם 'לא תקח האם על הבנים' (דברים כב, ו). ואולי כי הולד במעי אמו נזון מדם האם, וכשנולד, דם נעפר ונתהפך ונעשה חלב, והחלב הוא המזון שהחיה את הולד, לכן לא ראוי שיתבשל בחלב. והרמב"ם (מו"נ ח"ג פמ"ח) כתב כי היו עובדי זרה ועבדוה במעשה תערובות. עוד אמרו

משנה חלבות

וטלפיים הרכים פטור^ה. המבשל חצי שיעור אסור מהתורה^ה. דם שבשלו בחלב פטור^ה.

גדר בישול. שיעור הבישול כל שנפל לכלי ראשון אסור בהנאה מהתורה, ולהפרי חדש^ה צריך להתבשל כמאכל בן דרוסאי, והפרי מגדים^ט הסכים לו לענין מלקות, ולאכילה כדעת שאר פוסקים. בישל חלב עם בשר ואין בו בנותן טעם בטל האיסור, מכל מקום הבשר שנפל אם מכירו אסור, ועבר אבישול, עיין כרתי ופלתי ומנחת חינוך. המבשל בחמי טבריה והמעושן בבשר בחלב

צב) האיסור מדאורייתא ומדרבנן. המבשל בשר בהמה טהורה עם חלב, אם יש משניהם כזית כאחד לוקה והמאכל אסור בהנאה, ואפרו אסור בהנאה, וטעון קבורה^א. בשר חיה ועוף בחלב אסור מדרבנן ומותרין בבישול ובהנאה^ב. שליל שבשלו בחלב חייב^ב. המבשל בחלב שחוטה בחלב זכר בחלב בהמה טמאה פטור, המבשל במי חלב פטור (סמ"ק). בשר נבלה שבשולן בחלב חייב על בישולו, ואינו לוקה על אכילתו שאין איסור בשר בחלב חל על איסור נבילה^ה. המבשל שליא ועצמות גידין עיקרי קרניים

צב) א. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ט ה"א. **ב.** שם ה"ג-ד, יו"ד סי' פ"ז ס"ג. **ג.** רמב"ם שם ה"ז, יו"ד שם ס"ז. **ד.** רמב"ם שם ה"ו, יו"ד שם ס"ו. **ה.** רמב"ם שם ה"ז, יו"ד שם ס"ז. **ו.** מנחת חינוך. **ז.** רמב"ם שם ה"ו, יו"ד שם ס"ו. **ח.** ביו"ד סי' פ"ז ס"ג. **ט.** פתיחה להל' בשר בחלב.

כִּי מִזִּיק לְגוֹף וּמוֹלִיד שְׁחִין רַע. עוֹד אָמְרוּ שְׁעַל יְדֵי תַעְרוּבוֹת נַעֲשֶׂה
הַכְּשׁוּף, וְהוּי כְּעֵין כְּלָאִים וְשַׁעֲמָנוּ. וְעַדִּין צְרִיכִים אָנוּ לְמוֹדְעֵי כִּי נַעֲלָם הוּא,
לְכַר מוֹדְבְרֵי הַקְּבֻלָּה (חינוך).

קידושין נז: רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ט, סה"ט מ"ל"ת קפ"ו, סמ"ג לאוין ק"ט קמ"א,
יראים קמ"ח, סמ"ק קע"ו, יורה דעה סי' פ"ז.

מצוה צג

לֹא תִכְרַת לָהֶם בְּרִית (לא תעשה נ"ו)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִכְרַת בְּרִית עִם אֶחָד
מִשְׁבֻּעָה עַמִּים, שְׁנֵאמַר (שמות כג, לב) 'לֹא תִכְרַת לָהֶם
וְלֹאֲלֹהֵיהֶם בְּרִית'. וְאִפְּא דִילֵיף לָהּ מִקְרָא ד'לֹא תִכְרַת לָהֶם בְּרִית' (כפר'
ואתחנן, דברים ז, ב).

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. שֶׁלֹּא לְאַהֵב וְלֹא לְהִתְחַבֵּר בְּאִיזָה אַפֵּן שֶׁהוּא, אֶלָּא
לְהִתְרַחֵק מֵהַכּוֹפְרִים שֶׁהֵיוּ מַחְזִיקִין בְּאַרְצֵנוּ טָרָם בּוֹאֵנוּ שָׁמָּה,
וְלִהְיוֹתֵנוּ מִתְרַחֲקִים מֵהַעֲבוּדָה זָרָה כְּדֵי שֶׁלֹּא נִלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים.

משנה הלכות

אסור ואין לוקין עליו. מלוח וכבוש דכמבושל דמי מכל מקום אין בו איסור בישול"א.

ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועבר ובישל ואכל לוקה שתיים, ואינו לוקה אהנאה אף שהוא בלאו"ט.

שאר פרטים. חלב בת פקועה אסור מהתורה אף דכשחוטה הוא (נודע ביהודה תנינא יו"ד סימן ל"ו)²⁷. ואף דבתורה כתיב גדי זה כולל כל מיני בהמה²⁸ (עיין שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קע"ב). ונוהג בכל מקום

צג) באיזה אומות נוהג. דעת הרמב"ם²⁹ שזו אזהרה בכל האומות שלא לכרות להם ברית, כלומר לעשות עמהם שלום ולהניח אותם לעבוד עבודה זרה כמו שהם, אלא יחזרו מעבודתם או ילכו מארצינו,

י. רמב"ם שם ה"ו, יו"ד שם ס"ו, ועיין פרי חדש ומנחת חינוך. יא. יו"ד שם ט"ז סק"א. יב. הובא במנחת חינוך ובפתחי תשובה סק"י י"ד, ועיין שם דעת שאר אחרונים. יג. רמב"ם שם ה"ב יו"ד שם ס"ב. יד. רמב"ם שם ה"א, ועיין פתחי תשובה סק"ב. **צג) א.** הל' עכו"ם פ"י ה"א, הל' מלכים פ"ו ה"א, פ"ח ה"ט, ועיין מנחת חינוך.

כאפט אייך מיט כלל ישראל

אויף דעם נייעם מחזור פון סדר

מצוה יומית

די פרייטאג כ"ח חשון

לכבוד די נייע מחזור איז ארויסגעדרוקט געווארען
א נייע מהדורא מאירת עיניים פונעם ספר הק'
מהדרות בערלאוויטש, נדבת הרבני הנגיד
ר' אברהם פנחס בערלאוויטש שליט"א תשוח"ל

לרגל התחלת מחזור החדש

- נדבן חשוב שיחי' מנדב את ספר מצות המלך ב' כרכים מפוארים לכל הבתי מדרשים והיכלי הישיבות
- הייבט אן פאר לערנען א שיעור אין די מחזור און מיר וועלען אייך צושטעלען די ספרים און נאך בחינם
- צו באקומען די לוח פון די מחזור פארבינדט אייך מיט'ן מפעל
- מען קען הערן א טעגליכע שיעור אויפן טעלפון #21 9118-255-718
- מען קען באשטעלן די ספר ביים מפעל לרגל התחלת המחזור

(347) 692-8777

לאט איבער א נעמענדיג אדער שיקט א טעקסט

MitzvaYomis@gmail.com

צו באקומען די ספר הק' מצות המלך אין אלע ספרים געשעפטען